

EDİTÖR

Doç. Dr. Vedat KACAR

EL
SANATLARI

Alanında Araştırmalar ve Değerlendirmeler

ARALIK
2024

İmtiyaz Sahibi / Yaşar Hız
Yayına Hazırlayan / Gece Kitaplığı
Birinci Basım / Aralık 2024 - Ankara
ISBN / 978-625-388-112-2

© copyright

2024, Bu kitabın tüm yayın hakları Gece Kitaplığı'na aittir.
Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz, izin almadan hiçbir
yolla çoğaltılamaz.

Gece Kitaplığı

Kızılay Mah. Fevzi Çakmak 1. Sokak
Ümit Apt No: 22/A Çankaya/ANKARA
0312 384 80 40
www.gecekitapligi.com / gecekitapligi@gmail.com

Baskı & Cilt

Bizim Büro
Sertifika No: 42488

**EL SANATLARI ALANINDA
ARAŞTIRMALAR VE
DEĞERLENDİRMELER**

EDİTÖR

Doç. Dr. Vedat KACAR

gece
kitaplığı

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1

ANKARA ETNOGRAFYA MÜZESİNDE BULUNAN İŞLEMELİ DERİ ESERLER

Melda ÖZDEMİR, Emine ODABAŞI 7

BÖLÜM 2

YAPAY ZEKA ÇAĞINDA GÖRSEL SANAT

Nuray GÖKDOĞAN 29

BÖLÜM 3

SAFRANBOLU MÜDERRİSLER EVİ CEPHE BEZEMESİNDE GÖRÜLEN SEMBOLİK DEĞERLER

Sebahat KILIÇ BÜLBÜL 45

BÖLÜM 4

YAPAY ZEKA VE GELENEKSEL SANAT: FIRSATLAR VE ZORLUKLAR

Nuray GÖKDOĞAN 59

BÖLÜM 1

ANKARA ETNOGRAFYA MÜZESİNDE BULUNAN İŞLEMELİ DERİ ESERLER

Melda ÖZDEMİR¹, Emine ODABAŞI²

1 Prof. Dr. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi El Sanatları
Bölümü, ORCID: 0000-0002-7087-5561

2 Araş. Gör. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi El Sanatları
Bölümü, ORCID: 0000-0002-7087-5561

GİRİŞ

El sanatlarının içerisinde insanlığın var olduğu zamandan bu yana değerini kaybetmeyen, uygulanma alanı çok geniş olan dericilik sanatı, insanların temel ihtiyaçlarından olan örtünme ve barınmayı karşılamak amacı ile ortaya çıkmıştır.

Derinin sağlamlığı, onu tarih boyunca farklı kültürlerde çeşitli amaçlarla kullanılan vazgeçilmez bir malzeme haline getirmiştir. Toplumlar arasındaki göçler ve etkileşimler, deri işlemeciliğinin yayılmasına ve zanaatkarların bu dayanıklı malzemeyi farklı şekillerde kullanarak yeni ürünler ortaya çıkarmasına olanak sağlamıştır.

Doğa koşullarının elverişliliği sayesinde bozulmadan günümüze kadar gelebilen en eski deri ürünlerin örneklerine Mısır'da rastlanmıştır. Burada bulunan mezarlarda yapılan kazılarda, mumyaların yanında deriden yapılmış su ve süt kapları, kemerler, pabuçlar gibi çeşitli eşyalara rastlanmıştır. Bu buluntulara ait örnekler Leningrad Hermitage Müzesinde sergilenmektedir (Odabaşı, 2021, s.12).

Anadolu'da dericilik önemli bir sanat kolu haline gelmesinin en önemli kanıtı papirüsten sonra en meşhur yazı yazma aracının parşömen derisi olmasıdır (Sakaoğlu, Akbayar ve Yelmen, 2002, s. 26).

Yapılan araştırmalardan, Türklerin deri sanatının ilerlemesinde katkısı büyüktür. At koşumları, torba, tulum, çadır, çizme, ayakkabı, çanta, çeşitli eşyaların konulduğu muhafazalar gibi gündelik kullanım eşyaları dayanıklı, kolay şekil alabilen, rahat taşınan deriden yapılmış ve iki parçayı birleştirmeden doğan süsleme zamanla bu eşyaların üzerine de yapılmıştır. Çeşitli teknikler kullanılarak ince işçilikle süslemeler yapılan deri ürünlerin her biri sanat eseri haline dönüşmüştür. Osmanlı imparatorluğu dönemine ait bu eserler bugün pek çok yurt içi ve yurt dışı müzelerin koleksiyonlarında yer almaktadır. (Odabaşı, 2021, s. 12). Geçmişin aynası olan eserler bugünümüze ve geleceğimize ışık tutan kültürel bir mirastır. İşlemeli deri eserlerin korunması, muhafaza edilmesi ve gelecek kuşaklara aktarılması önemli rol oynar. Bu alanda en etkili görev müzelere düşmektedir. Cumhuriyet döneminde müze olarak planlanan ilk devlet müzesi olan Ankara Etnografya Müzesi'nde bu eşsiz eserler özenle saklanıp, sergilenmektedir.

4 Kasım 1927'de açılan Etnografya Müzesi Etnografik eserlere sahip bir müzedir. (<http://www.webcitation.org/6nfl0AK5K>). 854 m²'lik bir alan üzerine kurulmuş olan müze binası tek katlıdır. Bugün müzede 40.000 eser bulunmaktadır. Bunlar arasında, çeşitli devirlere ait halk giysileri, süs eşyaları, çeşitli araç gereç, halı ve kilim koleksiyonları gibi geleneksel sanat eserlerinin seçkin örnekleri sergilenmektedir (<https://islamansiklopedisi.org.tr/ankara-etnografya-muzesi>-<https://www.sabah.com.tr/sozluk/sanat/>

ankara-etnografya-muzesinin tarihi). Bunun dışında sergilenmeyen çok sayıda eser müzenin deposunda yer almaktadır.

Bu araştırma işlemeli deri eserlerin incelenmesi ve korunması, Türk el sanatları tarihine ışık tutmakta, kültürel kimliğimizin anlaşılmasına ve gelecek nesillere aktarılmasına katkı sağlamaktadır. Ayrıca, bu eserler, deri işlemeciliği ve nakış sanatının Anadolu'daki gelişimini ve değişimini gözler önüne sererek, sanat tarihi araştırmalarına da değerli veriler sunmaktadır.

Çalışma, Türk el sanatları tarihi ve kültürel miras araştırmaları açısından önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Literatürde deri ve işleme sanatına dair çalışmalar mevcut olsa da, Ankara Etnografya Müzesi koleksiyonundaki bu özel eserlere odaklanan kapsamlı bir çalışma bulunmamaktadır. Bu araştırma, müzedeki koleksiyonun zenginliğini ve çeşitliliğini ortaya koyarak, deri üzerine işleme sanatının Anadolu'daki gelişimine ve kültürel önemine ışık tutmaktadır. Araştırmada, Ankara Etnografya Müzesi koleksiyonunda bulunan 10 adet işlemeli deri eserin; kullanım alanı, çeşidi, ait olduğu dönem, envanter numaraları ile eserlerde kullanılan; gereç, teknik, renk, motif ve kompozisyon özellikleri açısından ele alınmıştır.

Ankara Etnografya Müzesi'nde Bulunan İşlemeli Deri Eserler

Deri; dikilebilen, sertleşebilen, yapıştırılabilen, form verilebilen, inceltirilip rlebilen, işlenebilen, dokunabilen, işleme (nakış) gibi ince işliklerin uygulanabileceği doğal bir maddedir.

Türkler deriyi ihtiyaa cevap verebilecek şekilde işlemişlerdir. Orta Asya'da yapılan kazılar sonucunda bulunan Hun Pazırık kurganlarından çıkartılan deriden yapılmış; eğer örtüleri, yaygılar, kap-kacak, kırmız tulumları, kemerler, deri elbiseler, kaftanlar, çizmeler, savaş araç-gereçleri gibi çeşitli eşyalar (zdemir, 2004, s. 17) Türkler'in çok zengin bir deri teknolojisine sahip olduklarının bir kanıtıdır. Ayrıca bu buluntular incelendiğinde derinin kullanım alanı ve süslemesi hakkında ayrıntılı bilgi vermektedir.

Araştırma kapsamında Osmanlı döneminden günümüze ulaşan, kültürel değerler açısından önemli belge niteliği taşıyan bu eserlerden, Ankara Etnografya Müzesinde bulunan işlemeli deri çantalar, muhafazalar ve terlikler incelenmiştir.

İşlemeli Deri Eserlerde Kullanılan İşleme Teknikleri

İlk zamanlarda korunmak, örtünmek ve barınmak amaçlı kullanılan deri zamanlar farklı malzemelerden yararlanarak çeşitli teknikler ile süslenmiştir. Bu teknikler, Orta Asya, Selçuklu ve Osmanlı Dönemleri gibi Türk tarihinin önemli devirlerinde, çağının özelliğini yansıtacak biçimde gelişmiştir. Deri süsleme sanatında pek çok teknik kullanılmasına rağmen

en fazla işleme teknikleri ile süslenmiştir. Araştırma kapsamında elde edilen işlemeli deri eserler; dival işi, basit nakış iğne teknikleri, aplike ve pul tutturma teknikleri ile süslenmiştir.

Dival İşi (Maraş İşi) Tekniği

Dival işinin deseni kartondan möhlike denilen özel bir bıçak ile oyularak hazırlanır. Hazırlanan desen kumaşa yapıştırılarak kartona gerilir ve cülde denilen özel tezgâhta üstten sırma veya sim, alttan mumlanmış iplikle karşılıklı tutturularak işlenir (Odabaşı, 2020, s. 61). Üstte çok sayıda sim iplik bir arada kullanılır ve önünden sarma, arkasından hiristo teyeli görüntüsü oluşturulur. Dival işi tekniği; dokuma iplikleri kapatılarak yapılan iğnelerden, atma iğneleri grubunda yer alır.

İncelenen eserlerde dival işi iğnelerinden; düz sarma, verev sarma, yarmalı sarma, balıksırtı uygulandığı görülmüş ve bu tekniklerin bilgiler aşağıda verilmiştir.

Düz sarma: En çok kullanılan tekniktir. Desen üzerinde yapılacak sarmanın yönünün bozmamasına dikkat edilmelidir. Bunun için sarmanın yönü işleme kartonu üzerinde hafifçe çizilmelidir.

Resim 1. *Düz sarma*

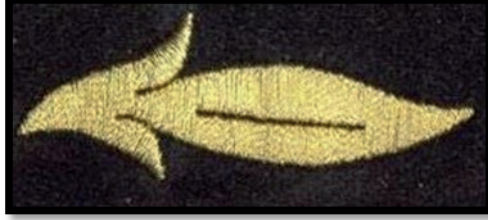
Resim 2. *Düz sarma tekniğinin arkadan görüntüsü*

Verev sarma: Düz sarma iğne tekniğinin verev olarak yapılmasıyla oluşur. Genellikle dival işinde bordürlerde kullanılan bir tekniktir (Odabaşı, 2021, s. 61).

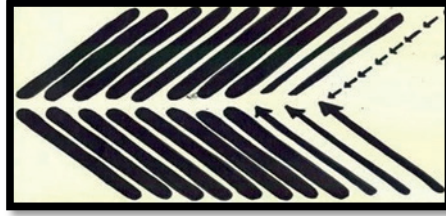
Resim 3. *Verev sarma*

Yarmalı sarma: Geniř desenlerde uygulanır. Teknięi dűzgűn ve rahat iřlenmek, yaprak motiflerinin damarlarını belirginleřtirmek ve estetik bir gűrűnmű katmak amacıyla sarma teknięinin yarmalı olarak yapılmasından meydana gelir (Odabařı, 2021, s. 61).

Resim 4: *Yarmalı Sarma*

Balıksırtı: Dival iřinde vevv sarma teknięinin tek yűnlű ya da çift yűnlű yapılması ile meydana gelir.

Resim 5: *Balıksırtı*

Basit Nakış İğne Teknikleri

İřlemeye yeni bařlayanların kolayca yapabilecekleri tekniklerdir. Yapımı fazla vakit almayan dięer iřleme tekniklerine gűre daha basit olması sebebiyle her çeřit őrűnde, tek ya da birkaç ięne teknięi bir arda kullanılarak rahatlıkla uygulanabilir (Odabařı ve zdemir, 2021, s. 308).

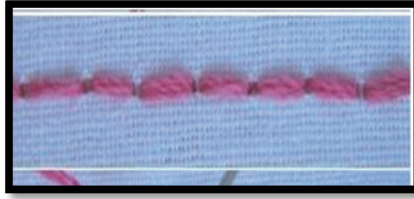
Arařtırma kapsamında incelenen eserler őrűzerinde basit nakıř ięne tekniklerinden; sap iři, makine dikiři ve hiristo teyeli teknikleri uygulanmıř ve tekniklerin bilgileri verilmiřtir.

Sap iři: Basit nakıř ięne teknikleri arasında en sık kullanılan tekniktir. İęne ardı olarak ta isimlendirilen bu teknik tersinden makine dikiři gűrűnműndedir (Odabařı ve zdemir, 2021, s. 308).

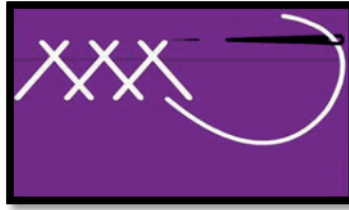
Resim 6: Sap İşi

Makine dikişi: Genellikle ürünlerin kenarında, işi tamamlamak için yapılan bu teknik tersinden sap işi görünümündedir (Odabaşı, 2020, s. 77).

Resim 7: Makine Dikişi

Hristo teyeli: Genellikle ürünlerin kenarlarında kullanılan bu teknik ürüne estetik bir görüntü vermek amacıyla yapılır (Odabaşı, 2020, s. 77).

Resim 8: Hristo Teyeli

Düz sarma: İşleme olarak kullanılan malzemenin aralarında boşluk bırakmadan yan yana sıralanması ile oluşturulur. Bunun için bir önceki sıranın hemen yanından devam edilir (Art Of Embroidery, 2010, s. 74-76).

Aplike Tekniği

Dîvânu Lugâti't-Türk adlı eserde applike yerine yama kelimesini kullanılmıştır (Odabaşı, 2020, s. 81). Halk arasında 'kapama' 'yama işi' ismiyle de bilinen bu teknik kumaşın üzerine başka kumaştan ya da farklı bir mal-

zmeden hazırlanmış motiflerin kesilip, anlamlı bir bütün oluşturularak çeşitli dikiş yöntemleriyle sabitlenmesinden meydana gelir.

Resim 9: *Aplike*

Tel Sarma Tekniği

Bu teknik kullanılan malzeme açısından diğer tekniklerden farklı özelliğe sahiptir. Tel sarma özel bir iğne ve telle çalışılır. Dokuma iplikleri üzerinden yürütülerek yapılan iğne tekniklerinden, serbest stil iğneler grubunda yer alır. İplikle yapılan sarmanın tel ile yapılması ile oluşur.

Resim 10: *Tel Sarma İğnesi*

Resim 11: *Tel Sarmada Kullanılan Tel*

Pul Tutturma

Kumaş zerine pulların tutturulması ile yapılan bir işleme tekniğidir. Bir nesneyi daha zengin göstermek ve ışıltı vermek amacıyla yapılır (Anonim, 1993, s. 8).

Resim 11: *Pul Tutturma*

İşlemeli Deri Eserler Çeşitleri

Çanta

Saray atölyelerinde, saray için üretilen deri ürünlerinin her bir sanat eseri niteliği taşıması ile Osmanlı döneminde altın çağını yaşamıştır (Özdemir, 2004. 2). İnce işçilik ve güzel süslemeleri ile dikkati çeken bu eserler arasında yer alan çantalar, günümüze ulaşan döneminin güzelliğini yansıtan kalıcı ve anlamlı belgelerdir. İstek ve ihtiyaca göre farklı boylarda yapılan, çeşitli eşyaları taşımaya yarayan giyim aksesuarlarının önemli bir parçasıdır. Çantan yapında modele göre değişen incelik ve sertlikte deri kullanılmaktadır (Odabaşı, 2020, s.20).

Resim 12’de 153630 Envanter Numarasına ait eser, 30 Temmuz 2018 tarihinde incelenmiş olup, müzeye satın alma yolu ile gelmiştir. Eserin ait olduğu döneme ait envanter kaydı bulunmamaktadır. Osmanlı Dönemine ait çantanın eni 26,5 cm, boyu ise 35 cm.’dir. Çantanın içi krem rengi dokuma bez ile astarlanmış, ağız kısmı kahverengi deriden şerit ile büzülerek kapatılmıştır. Torba formundaki çantanın zemininde kahverengi deri kullanılmış, ön ve arka yüzüne kahverengi deriden yapraklardan oluşan bitkisel bezeme simetrik olarak applike tekniği ile tutturulmuştur.

Resim 12. Çanta

Mektup çantası: Osmanlı döneminde, işlevi çeşitli evrakları saklamak amacıyla kullanılmıştır (Mete, 2028, s.51). Bu çantalar dival işi, sarma, gibi teknikler ile süslenmiştir.

Resim 13’de 17910 Envanter Numarasına ait eser, 30 Temmuz 2018 tarihinde incelenmiş olup, müzeye 22.10.1964 tarihinde devir yolu ile gelmiştir. Eserin ait olduğu döneme ait envanter kaydı bulunmamaktadır. Osmanlı Dönemine ait çantanın eni 20 cm, boyu ise 22 cm.’dir. Dikdörtgen formdaki çantanın zemininde sarı renk deri kullanılmış, kapağına yuvarlak, çizgi ve baklava dilimlerinden oluşturulan geometrik bezeme yerleştirilmiş ve atlamalı sıralamalarla düzenlenen kompozisyon sarma tekniğinde işlenmiştir. İşlemesinde bordo, sarı, yeşil, beyaz renkte ipek iplikler kullanılmış olup, motiflerin etrafı sarı renkli ince sırımdan sap işi tekniği ile gözenmiştir. Çantanın ucundan üç kalın deri parçası sarkıtılmış ve bunların arasına ince deriden sırımlarla saçaklar eklenmiştir.

Resim 13. Mektup Çantası

Resim 14'te 17900 Envanter Numarasına ait eser, 30 Temmuz 2018 tarihinde incelenmiş olup, müzeye 22.10.1964 tarihinde devir yolu ile gelmiştir. Eserin ait olduğu döneme ait envanter kaydı bulunmamaktadır. Osmanlı Dönemine ait çantanın eni 60 cm, boyu ise 61 cm.'dir. Dikdörtgen formdaki çantanın zemininde sarı renk deri kullanılmış, kapağı; üç uzun dilimden, kenarları ise iki küçük dilimden oluşan geometrik bezeme ile atlamalı sıralamalarla düzenlenen kompozisyon sarma tekniğinde işlenmiştir. İşleminde kırmızı, bordo, sarı, yeşil, krem rengi pamuk iplikler kullanılmış olup, motiflerin etrafı krem rengi ince sırımdan sap işi tekniği ile gözenmiştir. Çantanın ucundan üç kalın deri parçası sarkıtılmıştır.

Resim 14. Mektup Çantası

Resim 15'te 5940 Envanter Numarasına ait eser, 30 Temmuz 2018 tarihinde incelenmiş olup, müzeye devir yolu ile gelmiştir. Eserin ait olduğu döneme ait envanter kaydı bulunmamaktadır. Osmanlı Dönemine ait çantanın eni 31 cm, boyu ise 49,5 cm.'dir. Dikdörtgen formdaki çantanın zemininde siyah renk deri kullanılmış, kapağı zarf şeklinde dilimli olup, içi iki gözden oluşmuştur. Uzun bir sapa sahip çantanın içi desenli kahverengi deri ile astarlanmıştır. Çantanın ön yüzü ve kapağı; fiyonktan oluşan nesneli bezeme ve kıvrım dallar, papatyalar, yapraklardan oluşan bitkisel bezeme simetrik olarak yerleştirilmiştir. Kompozisyon dival işi (düz sarma, verev sarma, yarmalı sarma, balıksırtı) tekniğinde altın sarısı sim iplik ile işlenmiştir. Çantanın sapına dal, yaprak ve mine çiçeklerinden oluşan bitkisel bezeme bağlantılı sıralamalarla bordür şeklinde işlenmiştir.

Resim 15. *Terhis Çantası*

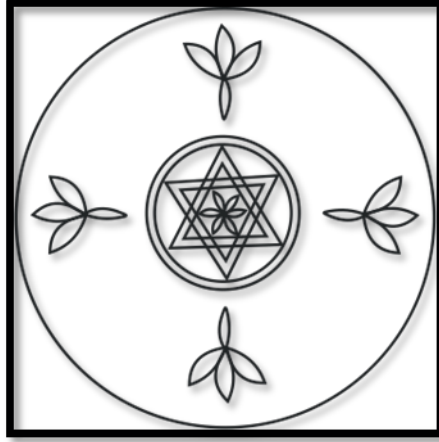
Muhafazalar: Deri Türklerin yaşamında oldukça önemli yer kaplamaktadır. Orta Asya'dan itibaren her alanda deriden yapılmış birçok ev eşyası kullanılmıştır. Bu alanda yiyecek, içecek kaplarını, çantaları, korumak amaçlı muhafazalar, kitapları korumak amaçlı cilbentler gibi çeşitli eserler yapılmıştır.

Resim 16'da 5885 Envanter Numarasına ait eser, 30 Temmuz 2018 tarihinde incelenmiş olup, müzeye 10.12.1927 tarihinde devir yolu ile gelmiştir. Eserin ait olduğu döneme ait envanter kaydı bulunmamaktadır. Osmanlı Dönemine ait muhafazanın eni 19,5 cm, boyu ise 21,5 cm.'dir. Lale formdaki muhafazanın zemininde siyah renk deri kullanılmış, ön ve arka yüzü; kurdeleden nesneli bezemenin içine kıvrım dallar ve yapraklardan oluşan bitkisel bezeme bir merkezde yer alan düzenlemelerle yerleştirilmiştir. Bu kompozisyon dival işi tekniğinde (düz sarma, verev, balıksırtı) gümüş beyazı sim iplik ile işlenmiştir. Muhafazanın kenarına ince sarma ve suzeni tekniği yapılmıştır.

Resim 16. Çanta Muhafazası ve çizimi

Resim 17’de 1548 Envanter Numarasına ait eser, 30 Temmuz 2018 tarihinde incelenmiş olup, müzeye satın alma yolu ile gelmiştir. Eserin ait olduğu döneme ait envanter kaydı bulunmamaktadır. Osmanlı Dönemine ait muhafazanın çapı 14 cm.’dir. Yuvarlak formdaki muhafazanın zemininde kahverengi deri kullanılmıştır. Muhafazanın arkasında iki parçadan yapılmış ve parçalar ince deri ile bağlanarak birleştirilmiştir. Uzunluğu 42 cm. den oluşan tutturma kayışı mevcuttur. Muhafazanın ortası; yuvarlak geometrik bezemenin içine bitkisel bezemeden oluşan rozet çiçeği, yıldız çiçeği yerleştirilmiş olup, bu bezemenin kenarlarına yapraklardan oluşan dört adet bitkisel bezeme yerleştirilmiştir. Kompozisyonlar sarı sim iplik ile dival işi tekniğinde (verev sarma) işlenmiştir. Muhafazanın kenarlarına sap işi tekniği ile tamamlanmıştır.

Resim 17. *Tas Muhafazası ve desen çizimi*

Resim 18’de 1549 Envanter Numarasına ait eser, 30 Temmuz 2018 tarihinde incelenmiş olup, müzeye satın alma yolu ile gelmiştir. Eserin ait olduğu döneme ait envanter kaydı bulunmamaktadır. Osmanlı Dönemine ait muhafazanın çapı 12 cm.’dir. Yuvarlak formdaki muhafazanın zemininde kahverengi deri kullanılmıştır. Muhafaza dört parçadan oluşmuş ve parçalar çırpma dikişi ile birbirine birleştirilmiştir. Parçaların her birinin üzeri; bir buketin oluşan bitkisel bezemeler simetrik kompozisyon ve muhafazanın ortasına ise yuvarlak geometrik bezemenin içine mine çiçeği etrafına yıldızdan bezeme bir merkezde yer alan kompozisyon tekniği ile yerleştirilmiştir. Bu kompozisyon dival işi tekniğinde (düz sarma, vev sarma) altın sarısı sim iplik ile işlenmiştir.

Resim 18. *Tas Muhafazası ve desen çizimi*

Resim 19’da 14990 Envanter Numarasına ait eser, 30 Temmuz 2018 tarihinde incelenmiş olup, müzeye 18.06.1952 tarihinde satın alma yolu ile gelmiştir. Eserin ait olduğu döneme ait envanter kaydı bulunmamaktadır. Osmanlı Dönemine ait muhafazanın eni 7 cm, boyu 11 cm.’dir. Dikdörtgen formdaki muhafazanın zemininde taba rengi deri kullanılmıştır. Ana gövde ve kapaktan olmak üzere iki parçadan oluşmaktadır. Muhafazanın ön yüzü; kıvrım dal, yapraklar ve güllerden oluşan bitkisel bezeme simetrik kompozisyon ve muhafazanın üst kısmı; yaprak ve dallardan bitkisel bezeme ve Osmanlıca “Yadigar Maraş” yazısı bir merkezde yer alan kompozisyon yerleştirilmiştir. Kompozisyon dival işi tekniğinde (düz sarma, verev sarma, yarmalı sarma) altın sarısı sim iplik ile işlenmiştir. Muhafazanın etrafı kısmının üçgen geometrik bezemeden düzenli sıralamalarla kompozisyon yerleştirilmiş ve susma tekniği ile işlenmiştir. Kompozisyon taba rengi deriye işlenerek mor rengi kadife üzerine applike edilmiştir.

Resim 19: *Gözlük Muhafazası*

Terlik: Tabanı köseleden, üstü deri ya da diğer malzemelerden yapılan, genellikle evde giyilen farklı biçimlerde ayakkabılardır (Gargı, 2000, s. 53). Geçmişte Hıristiyan kadınlar sokağa çıkarken; Museviler mavi, Rumlar siyah, Ermeniler kırmızı terlik giydikleri görülmüştür. Arkası ve yanları tamamen açık, ayağın ön kısmını örten, yanları ve arkası kapalı, tüyleri mevcuttur (Koçu, 1996, s. 228). Eskiden terlikler dallardan, ağır kumaşlardan yapılmış ve üzerlerine inci işlenmiştir (Büngül, 1939, s. 88).

Resim 20’de 4559 Envanter Numarasına ait eser, 30 Temmuz 2018 tarihinde incelenmiş olup, müzeye devir yolu ile gelmiştir. Eserin ait olduğu döneme ait envanter kaydı bulunmamaktadır. Osmanlı Dönemine ait terliğin eni 7 cm, boyu 24 cm.’dir. Burnu ve topuk kısmı sivri, ortasında daralmış forma sahip terlik kahverengi deriden yapılmıştır. Üst kısmında geniş bir banda sahiptir. Bandın üzeri; dikdörtgen geometrik bezeme içine bir merkezde yer alan kompozisyon ve tabanın kenarı; tel sarma tekniğinde altın sarısı yassı tel ile işlenmiştir. Orta kısmı; yukardan aşağı doğru bir çizgi içinde tel sarma tekniği mevcut olup, alt kısmı; dalgalanıp yukarı doğru düzleşen bir düzlem doğrultusunda ve hemen yanında üç adet kısa verev çizgilerden geometrik bezeme sarma tekniğinde yer almaktadır.

Resim 20.*Terlik*

Resim 21’de 17921 Envanter Numarasına ait eser, 30 Temmuz 2018 tarihinde incelenmiş olup, müzeye 22.10.1964 tarihinde devir yolu ile gelmiştir. Eserin ait olduğu döneme ait envanter kaydı bulunmamaktadır. Osmanlı Dönemine ait terliğin en ölçüsü bulunmamakla birlikte 24 cm.’dir. Burnu ve topuk kısmı sivri, ortasında daralmış forma sahip terlik kahverengi deriden yapılmıştır. Üst kısmında geniş bir bandı bulunmaktadır.

Bandın üzeri; dikdörtgen geometrik bezemenin içinde tel sarma yapılmış olup, tabanının kenarında deriden dikişler yer almaktadır. Orda kısmı; terliğin formuna uygun şekilde oyulgama dikişi yapılmış, burun kısmında ve her iki yanına altın sarısı yassı tel ile tel sarma tekniği yapılmıştır. Taban ve band kenarında bordo, yeşil, sarı, beyaz renkli ipliklerle püskül mevcuttur.

Resim 21. *Terlik*

Resim 22’de 28412 Numarasına ait eser, 30 Temmuz 2018 tarihinde incelenmiş olup, müzeye 19.07.2012 tarihinde devir yolu ile gelmiştir. Eserin ait olduğu döneme ait envanter kaydı bulunmamaktadır. Osmanlı Dönemine ait terliğin eni 10 cm, boyu 25 cm.’dir. Uç kısmı kapalı ve ucu üçgen forma sahip terlik taba rengi deriden yapılmıştır. Terliğin ön yüzü; dal ve yapraklardan oluşan bitkisel bezeme düz sarma tekniğinde işlenmiştir. Terliğin tabanın içi ise geometrik formun içinde lalelerden oluşan bitkisel bezeme bir merkezde yer alan kompozisyon simetrik olarak yerleştirilmiş ve kompozisyon simetrik olarak verev sarma tekniğinde altın sarısı sim iplik ile işlenmiştir. Kompozisyonların kenarları verev sarma tekniği ile çevrelenmiş olup, pul ile süsleme tamamlanmıştır.

Resim 22. Terlik

ARAşTIRMA BULGULARI

Araştırmada kapsamında Ankara Etnografya Muzesinden 11 adet deri işlemeli eser incelenmiştir. Bu eserlerin kullanım alanları, çeşitleri, ait olduğu dönem, işlemesinde, zeminde ve diğer alanda kullanılan gereçler, işlemesinde kullanılan teknikler, işlemesinde ve zeminde kullanılan renkler, motif özellikleri ve kompozisyon özellikleri yorumlanmıştır.

Elde edilen verilere göre; işlemeli deri eserlerinden 4 adet çanta, 3 adet terlik, 2 adet tas muhafaza, 1 adet çanta muhafaza ve 1 adet gzlk muhafazası olduğu saptanmıştır. Envanter kayıtlarında bu eserlerin ait olduğu döneme ilişkin bilgiye rastlanmamıştır.

Eserlerin işlemesinde; 5' inde sim iplik, 3'ünde yassı tel, 2'sinde deri, pamuk iplik, pul, sıırım,1'inde ise ipek iplik, deri iplik, eserlerin zemininde ise; 10'nunda deri, 1'inde ise kadife kullanıldığı tespit edilmiştir. Elde edilen veriler doğrultusunda; eserlerin işlemesinde en çok sim iplik ve anlaşılmıştır. yassı tel kullanıldığı grlmektedir. Araştırma kapsamında incelenen eserlerin işlemesinde gereç olarak deri kullanıldığı tespit edilmiş olup, 1 eserde üzerine işleme yapıldıktan sonra kenarında kesilerek zemin üzerine applike edildiği, 1 eserde ise applike olarak derinin kullanıldığı anlaşılmıştır. İncelenen eserlerin işlemesine zenginlik katmak için pul kullanıldığı dikkat çekmektedir. İnceleme altına alınan eserlerin işlemesinde 8 farklı gereç kullanıldığı anlaşılmaktadır. Zeminde kullanılan gereçler arasında 1'inde kadifeye rastlanmış olup, eserin üzerine yapılan işlemenin deri üzerine işlendikten sonra kenarından kesilerek zemin kumaşına applike edildiği anlaşılmıştır.

İncelenen eserlerde tamamlayıcı malzeme olarak metal toka, püskül, deri şerit, dokuma bez, deri astar kullanılmıştır. Metal toka terhis çantasının askısında, astarlar çantaların içini astarlamak için, püskül ise terliğin kenarlarını süslemek için kullanıldığı tespit edilmiştir.

Araştırma kapsamında incelenen deri eserlerin işleminde; dival işi iğne tekniklerinden, 7'sinde düz sarma tekniği, 4'ünde verev sarma tekniği, 2'sinde yarmalı sarma tekniği ve balıksırtı tekniği, basit nakış iğne tekniklerinden; 4'ünde sap işi tekniği, 3'ünde düz sarma ve makine dikişi, 1'inde hiristo teyeli tekniği, tel sarma tekniğinde; 1'inde düz sarma ve verev sarma tekniklerinin, 2'sinde ise applike ve pul tutturma tekniğinin kullanıldığı gözlenmiştir.

Elde edilen bilgilere göre; deri üzerine dival işi tekniklerinden, düz sarma, verev sarma, yarma sarma, balıksırtı iğnelerinin, basit nakış iğne tekniklerinden; düz sarma, sap işi, makine dikişi, hiristo teyeli tekniklerinin, tel sarma tekniklerinden; düz sarma, verev sarma tekniklerinin ayrıca applike ve pul tutturma tekniklerinden toplam 12 iğne tekniği ile eserlerin süslediği tespit edilmiştir. İncelenen eserlerin işleminde en fazla dival işi tekniğinin kullanıldığı anlaşılmış olup, sap işi tekniğinin ise kompozisyonun kenarında kullanıldığı saptanmış ve pul tutturma tekniğinin eserlerin işleminde süslemek için kullanıldığı görülmüştür.

Eserlerin işleminde; 7'sinde altın sarısı, 3'ünde sarı ve yeşil, 2'sinde krem rengi, 1'inde ise taba, kahverengi, kırmızı, bordo, beyaz, gümüş beyazı renklerinin, zeminde; 5'inde kahverengi, 2'sinde sarı ve siyah, 1'inde ise mor kullanıldığı tespit edilmiştir. Elde edilen verilere göre; eserlerin işleminde çoğunlukla altın sarısının kullanıldığı bunu sarı, yeşil ve krem renginin takip ettiği görülmekte olup, 10 farklı renk kullanıldığı anlaşılmıştır. İncelenen eserlerin zemininde çoğunlukla kahverengi kullanıldığı tespit edilmiştir.

İncelenen eserlerin zemininde kahverengi, sarı, siyah ve mor kullanılan renkler arasındadır. Eserler zemininde 4 farklı renkte deri, 1'inde ise mor kadife kullanıldığı görülmüştür. Zeminde kadife kumaş kullanılan eserlerin üzerine deriye işlenen desenin kenarından kesilerek zemin üzerine applike edildiği görülmüştür.

Araştırma kapsamında incelenen eserler; bitkisel, geometrik, nesneli ve yazılı bezemeler ile süslediği görülmüştür. Eserlerde kullanılan bitkisel bezemelerden; 7'sinde yaprak, 3'ünde kıvrım dal ve 1'er mine çiçeği, rozet çiçeği, yıldız çiçeği ve gül motifinin, geometrik bezemelerden; 3'ünde çizgi, 2'sinde yuvarlak, dikdörtgen ve baklava dilimi, 1'inde ise elips motifinin, nesneli bezemelerden; 1'inde kurdele, fiyonk ve yıldız motifinin, bir adet ise yazılı motifin kullanıldığı tespit edilmiştir.

İncelenen eserlerde tek başına bir bezemenin kullanılabilirdiği gibi birden fazla bezemenin bir arada kullanıldığđ anlaşılmıştır. Yazılı bezeme ile bitkisel bezeme bir arada kullanıldığđ tespit edilmiştir.

Araştırma kapsamında incelenen eserlerde; 5'inde simetrik ve bir merkezde yer alan düzenlemelerden oluşan kompozisyon, 2'sinde atlamalı sıralamalarla düzenlenen kompozisyon, 1'inde düzenli sıralamalarla düzenlenen, bağlantılı sıralamalarla düzenlenen ve bir merkeze yönlendirilmiş kompozisyonun kullanıldığđ anlaşılmıştır. İncelenen eserlerde; bitkisel, geometrik, nesnel ve yazılı olmak üzere 4 farklı bezeme ile süslendiği görölmüştür. Eserlerde en fazla bitkisel bezemenin kullanıldığđ görölmüştür. Eserlerde 6 adet farklı kompozisyon kullanıldığđ tespit edilmiştir.

SONUÇ

Deri işi veya dericilik olarak da bilinen deri üzerine nakış, yüzyıllar boyunca gelişen çeşitli teknikleri kapsamaktadır. Bu teknikler giysi, aksesuar ve hatta mobilya gibi deri eşyaları süslemek için kullanılmıştır. Deri üzerine nakış, dekoratif tasarımların iğneler ve iplikler kullanılarak doğrudan deri yüzeyine dikilmesi ile yapılmaktadır. Nakış, dikişlerin derinin üzerine oturduğu yüzey nakışı veya dikişlerin deri boyunca işlendiği sayılan iplik teknikleri de dahil olmak üzere çeşitli stillerde yapılabilir. Tarihsel olarak deri işlemeciliği dünyanın dört bir yanındaki kültürlerde uygulanmıştır. Genel olarak, deri üzerine nakış tekniklerinin gelişimi, çok sayıda kültür ve zaman dilimini kapsayan deri işçiliğinin tarihiyle iç içe geçmiştir. Bu teknikler yüzyıllar boyunca teknolojik gelişmelerden, kültürel alişverişten ve bireysel yaratıcılıktan etkilenerak gelişmiştir ve günümüzde zanaatkârlar ve zanaatkârlar tarafından uygulanmaya ve üzerinde yenilikler yapılmaya devam etmektedir.

Deri üzerine uygulanan ince işçilik ve estetik bezeli nakış tekniklerinin, Osmanlı döneminde saray atölyelerinde üretilen eserlerde önemli bir yer aldığı bilinmektedir. Sarayın ihtişamına yaraşır şekilde üretilen deri eserler, bu dönemin sanatsal ve zanaatkârlıktaki ustalığını yansıtmaktadır. Günümüzde bu eşsiz örnekler hem yurt içinde hem de yurt dışında çeşitli müzelerde sergilenmekte ve hayranlıkla izlenmektedir. Araştırma konumuz olan Ankara Etnografya Müzesi de bu değerli Osmanlı deri sanatı örneklerini barındıran önemli müzeler arasında yer almaktadır.

Ankara Etnografya Müzesi'ndeki deri üzerine işlemeli eserler koleksiyonu, Türk el sanatları tarihindeki zenginliği ve çeşitliliği gözler önüne seren önemli bir kaynaktır. Bu eserler, sadece estetik değerleriyle değil, aynı zamanda taşıdıkları kültürel ve tarihi anlamlarla da dikkat çekmektedir. Yapılan incelemeler sonucunda, bu eserlerin korunması ve gelecek nesillere aktarılması için daha kapsamlı çalışmaların yapılması gerektiği ortaya çıkmıştır. Özellikle, deri malzemenin hassasiyeti göz önünde bu-

lundurularak, uygun depolama ve sergileme koşullarının sağlanması büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, eserlerin yenileme ve konservasyon süreçlerinin uzmanlar tarafından titizlikle yürütülmesi, orijinal formlarının korunmasına yardımcı olacaktır. Bunun yanı sıra, bu eserlerin tanıtımının daha etkin bir şekilde yapılması hem yerli hem de yabancı ziyaretçilerin ilgisini çekecektir. Bu amaçla, müze bünyesinde düzenlenecek sergiler, konferanslar ve atölye çalışmaları, deri üzerine nakış sanatının daha geniş kitleler tarafından anlaşılmasına ve takdir edilmesine katkı sağlayacaktır. Son olarak, bu alanda yapılacak akademik araştırmaların desteklenmesi, deri üzerine işleme sanatının tarihsel gelişiminin ve kültürel bağlamının daha iyi anlaşılmasına olanak tanıyacaktır. Bu sayede, Ankara Etnografya Müzesi'ndeki deri üzerine işlemeli eserler koleksiyonu, sadece bir müze koleksiyonu olmaktan öte, canlı bir kültürel mirasın temsilcisi haline gelecektir.

KAYNAKÇA

- Alyüz, A. (2007). Türk İşlemelerinden Türk İşinin Bilgisayar Destekli Nakış Ma- kineleri İçin Desen Kalıbı Hazırlanması ve Öğretim Programı Önerisi, (Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü), Gele- neksel El Sanatları Eğitimi Ana Bilim Dalı.
- Art of Embroidery (2010). İşleme Sanatı, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, 1. Baskı.
- Aslanapa, O. (2011). Türk Sanatı, İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Barışta, H. Ö. (1997). Türk El Sanatları, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Barışta, H. Ö. (1999). Osmanlı İmparatorluğu Dönemi Türk İşlemeler, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları / 2342, Yayınlar Dairesi Başkanlığı, Sanat Eserleri Di- zisi / 253, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Berker, N. (1981). İşlemeler, Topkapı Sarayı Müzesi: 6, Yapı ve Kredi Bankası Kültür ve Sanat Hizmetlerinden, İstanbul.
- akır, Ö. B. (2019). Ankara Etnografya Müzesi Deri Eser Koleksiyonu Saraciye ve Ayakkabı Örnekleri Üzerine Bir Araştırma, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Geleneksel Türk Sanatları Ana- sanat Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Çırakoğlu, H. ve Alyüz, A. (2008). Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakülte- si Prof. Ülker Muncuk Müzesinde Bulunan Türk İşi Ürünleri Ürünler ve Özellikleri, Gazi Üniversitesi I. Uluslararası El Sanatları Sempozyumu, (78-86).
- İnternet: Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2016). <http://www.webcitation.org/6n- fl0AK5K>, adresinden 3 Ekim 2016 tarihinde alınmıştır.
- İslam Ansiklopedisi. (2024). İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, 3. Cilt, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ankara-etnografya-muzesi>, adresinden 10 Ağustos 2024 tarihinde alınmıştır.
- Sabah Gazetesi. (2024). <https://www.sabah.com.tr/sozluk/sanat/ankara-etnograf- ya-muzesinin-tarihi>
- Erdoğan, M., & Bahar, T. (2022). Nakış Sanatında Farklı Malzeme Yaklaşımları; Kâğıt Örneği. Turkish Online Journal of Design Art and Communication, 12(3), 781-794.
- Koçu, R. E. (1996). Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü. Ankara.
- Köklü, H. (2002). El İşlemeleri, İstanbul: Ya-Pa Yayınları.
- Mete, D. (2008). T.C. Kültür Ve Turizm Bakanlığı Döner Sermaye İşletmesi Mer- kezi Dösim Ankara Merkez Mağazasında Satışa Sunulan Deri Ürünlerin Dekoratif Sanatlar Açısından İncelenmesi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilim- leri Enstitüsü El Sanatları Eğitimi Anabilim Dalı Dekoratif Ürünler Öğret- menliği Bölümü Yüksek Lisans Programı, Ankara.

- Odabaşı, E. (2020). Deri Üzerine Yapılan Nakış Tekniklerinin İncelenmesi ve Endüstriyel Nakış Uygulamaları, [Sanatta Yeterlik Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi. (Tez No: 637816).
- Öncü, C. (1968). Mezbaha Mahsülleri Teknolojisi I. Dericilik Temel Bilgileri, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Önder, M. (1998). Antika ve Eski Eserler Kılavuzu, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları No: 341, Ankara.
- Özcan, T. F. (1994). Türk Nakışları Öğretim Yaprakları, Ankara: Önder Matbaacılık Ltd. Şti.
- Özdemir, M. & Odabaşı, E. (2021). Askeri Eşya ve Akseuarlardan Nakışlı Deri Silahlıklar. International Social Sciences Studies Journal, (e-IS-SN:2587-1587) Vol:7, Issue:77; pp:305-316
- Sain, B. (1987). Hesap İşi El İşlemeleri, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Sain, B. (1994). Türk İşi, Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Lisans Tamamlama Programı, Ders Notları, Ankara.
- Ther, U. (1993). Türk İşlemeleri Osmanlı Saray İşlemelerinden Anadolu Çeyiz Sandıklarına, İstanbul: Yeni Çiğir Kitapevi.

”

BÖLÜM 2

YAPAY ZEKA ÇAĞINDA GÖRSEL SANAT

Nuray GÖKDOĞAN¹

¹ Isparta Uygulamalı bilimler Üniversitesi, Gönen Meslek Yüksekokulu, El Sanatları Bölümü, Gönen, ISPARTA ORCID No: 0000-0002-9773-8663

Giriş

Bu çalışma günümüz dijital dönüşüm araçları olarak kabul edilen yapay zeka ve makine öğrenimi gibi kavramların görsel sanatlarda kullanım alanlarının ortaya çıkarılması ve bu araçların araştırmacılara sunduğu imkanların tanıtılmasını kapsamaktadır. Yapay Zeka, pek çok alanda teorik bir kavramdan dönüştürücü bir güce dönüşmüştür (Anonim, 2024a). Yapay zekanın yükselişi, bilgi işlem gücündeki ilerlemelere bağlanabilir. Bunlar, makinelerin insan zekası gerektiren görevleri gerçekleştirmesini sağlayan hesaplama gücü, büyük ölçekli veri toplama ve makine öğrenme algoritmalarındaki gelişmelerdir (Atalay ve Çelik, 2017). Yapay zeka son yıllarda, başta görsel sanatlar olmak üzere yaratıcı alanlarda da önem kazanmıştır. Yapay zeka destekli araçlar sanatçılara yeni tasarımlar üretme, yaratıcılığı artırma ve insan hayal gücü ile makine yeteneklerini birleştiren sanat eserleri üretme konusunda yardımcı olmaktadır. Yapay zeka algoritmaları stilleri analiz edebilir, yeni kompozisyonlar oluşturabilir ve hatta geleneksel teknikleri taklit ederek sanat ve tasarımda yapılabileceklerin sınırlarını genişletebilir. Bu entegrasyon, yapay zekanın yalnızca teknik uygulamalardaki potansiyelini değil, aynı zamanda disiplinler arasında yenilikçiliği ve yaratıcılığı teşvik etme potansiyelini de ortaya koyar (Güngen, 2023).

Sanat ve Teknolojinin Tarihi

Tarih boyunca görsel sanat üzerinde derin bir etkiye sahip olan Teknoloji, sanatın yaratılma, deneyimlenme ve anlaşılma biçimini sürekli şekillendirmiştir (Vargün, 2023). Görsel sanatlardaki ilk önemli teknolojik etkilerden biri, 19. yüzyılda fotoğrafın icat edilmesidir. (Gök, 2016). Bu buluş, fotoğrafın görüntüleri hassas bir şekilde yakalayabilmesi sayesinde sanatçıların gerçekçiliğe yaklaşımını değiştirmiştir. Sonuç olarak, özellikle Empresyonist akım sırasında birçok ressam, gerçekliği tam ayrıntılarıyla kopyalamaya ihtiyaç duymadıkları için odak noktalarını ışığı ve rengi yorumlamaya yöneltmiştir (Ayaydın, 2015). 20. yüzyılda, teknolojik gelişmeler görsel sanatın bakış açısını değiştirmeye devam etmiştir (Sakiyan, 2019). Filmin icadıyla birlikte hareket ve zaman sanatsal anlatıma dahil edilmiştir. Bu durum, sanatçıların hareketli görüntüler aracılığıyla hikaye anlatmalarını sağlamıştır. Akabinde televizyon ve video sanatı ortaya çıkmıştır (Çankır, 2017). Böylece yeni eğlence ve iletişim biçimleriyle harmanlanan geleneksel medyanın sınırları genişlemiştir.

20. yüzyılın sonu ve 21. yüzyılın başındaki dijital devrim, görsel sanatlar için önemli bir gelişme olmuştur. Sanatçılar, grafik tasarım yazılımlarının ve dijital fotoğrafçılığın ortaya çıkmasıyla, görüntüler oluşturmak ve düzenlemek için benzeri görülmemiş araçlara kavuşmuşlardır (Bulut, 2014). Dijital resim, 3B modelleme ve bilgisayar tarafından üretilen görüntüler gibi çok çeşitli uygulamaları kapsayan dijital sanat, fiziksel mal-

zemelere bağlı olmayan yeni ifade biçimlerine izin vermiştir (Vargün, Ö. (2023). Sanatçılar sanal ortamlarda, algoritmik süreçler ve etkileşimli kurulumlarla deneyler yapabilmıştir. Böylece yaratıcılıklarını daha önce hiç hayal edilmemiş şekillerde genişletebilirler. Günümüz teknolojisi, Yapay Zeka, sanal gerçeklik (VR) ve artırılmış gerçeklik (AR) entegrasyonuyla görsel sanatı şekillendirmeye devam etmektedir (Yağcı ve Özkan, 2021). Bu araçlar, sanatçılara sürükleyici, etkileşimli deneyimler yaratmanın ve makinelerle iş birliği yaparak sanat üretmenin yeni yollarını sunmuştur. Bu evrim, teknolojinin görsel sanatlar üzerindeki derin etkisini, geleneksel zanaatkarlığın son teknolojik yeniliklerle harmanladığını göstermiştir (Güner, 2023).

Sanatta Yapay Zekanın Ortaya Çıkışı

Yaratıcı uygulamalarda Yapay Zekanın gelişimi, sanat dünyasını kademeli olarak dönüştürerek sanatın kavramsallaştırılma, üretilme ve değerlendirilme biçiminde önemli bir değişime işaret etmiştir (Kalyoncu Fırat, 2024). Yapay zeka tarafından üretilen sanat eserlerinin gelişimini izlemek, bu derin değişime dair bir perspektif sunar. Sanatta yapay zeka ile ilgili ilk deneyler, sanatçıların ve bilgisayar bilimcilerinin algoritmaların ve yaratıcılığın birleşiminin keşfedilmeye başlandığı 20. yüzyılın ortalarına kadar uzanır (Gülpınar ve Boyraz, 2024). Bu alandaki öncülerden biri, 1970’lerde otonom olarak sanat yaratmak üzere tasarlanmış ilk yapay zeka sistemlerinden biri olan AARON ‘u geliştiren İngiliz sanatçı ve programcı Harold Cohen’dir. AARON, sanatsal karar verme süreçlerini taklit eden algoritmalar kullanarak soyut ve daha sonra figüratif çizimler üretmiştir. Cohen çalışmasında, makinelerin yaratıcı sürece katkıda bulunma potansiyelini ortaya koyarak, sanatta “yazarlık” kavramının ne olduğuna dair geleneksel yaklaşımlara meydan okumuştur (Güney ve Yavuz, 2020). 1990’larda ve 2000’lerin başında, makine öğrenimi ve üretken algoritmalarındaki ilerlemelerin etkisiyle yapay zeka tarafından üretilen eserler daha çok ortaya çıkmıştır. Sanatçılar ve programcılar görsel sanat, müzik ve hatta şiir üretebilen sistemler geliştirmeye başlamışlardır (Frankel ve Galanter, 1987). Bu ilk yapay zeka sanat eserleri genellikle deneysel olarak görülmüş, sanat dünyasının sınırlarında faaliyet göstermiş ve yaratıcılığın doğası, sanatçının rolü ve makine yapımı sanatın özgünlüğü hakkında tartışmalara neden olmuştur (Aslan, 2019).

Sanat Dünyasına Etkisi

Yapay zeka tarafından üretilen sanat, 2014 yılında Ian Goodfellow ve meslektaşları tarafından Üretken Çelişkili Ağlar’ın (GAN’lar) geliştirilmesiyle daha geniş alanda tanınmıştır (Goodfellow ve ark., 2014). GAN’lar, iki sinir ağını karşı karşıya getirerek son derece gerçekçi ve karmaşık görüntülerin oluşturulmasına olanak sağlamıştır: Biri görüntüleri oluştu-

urken diğeri bunları değerlendirmektedir. Bu yenilik, insan ve makine yaratıcılığı arasındaki çizgileri bulanıklaştıran yeni bir yapay zeka sanatı dalgasını tetiklemiştir (Anonim, 2024b).

Yapay zekanın sanat dünyası üzerindeki en dikkat çekici etkilerinden biri, Fransız kolektif Obvious tarafından GAN'lar kullanılarak yaratılan "Edmond de Belamy Portresi" adlı yapay zeka tarafından üretilen bir sanat eserinin 2018'de Christie's tarafından 432.500 dolara açık artırmada satılmasıyla gerçekleşmiştir (Christie, 2018). Satış, yapay zekâ tarafından üretilen sanatın ana akım sanat piyasasına girdiğinin ve önemli bir değere sahip olabileceğinin sinyalini vererek bir dönüm noktası olmuştur. Bu durum, yapay zeka tarafından üretilen eserlerin özgünlüğü, pazarlanabilirliği ve fikri mülkiyeti hakkında tartışmalara yol açmıştır (Özkan, 2023).

Yapay Zeka Sanatındaki Gelişmeler

Yapay zeka, giderek daha fazla çeşitli yaratıcı süreçlere entegre edilmiştir. Sanatçılar artık Yapay zekayı yalnızca bağımsız sanat eserleri üretmek için bir araç olarak değil, aynı zamanda yaratıcı süreçte makinelerle iş birliği yapmak için de kullanmıştır. Örneğin, sanatçılar tasarımlar üretmek, yeni stiller denemek veya mevcut çalışmalarını yeniden düzenlemek için yapay zekayı kullanmıştır. (Güngen, 2023).

DeepDream ve stil transfer algoritmaları gibi yapay zeka sistemleri, sanatçıların gerçeküstü ve soyut yorumlarını üretmelerine olanak tanıyarak yaratıcılıklarını daha da genişletmiştir (Aris ve ark., 2023). Yapay zekanın ürettiği sanatın etkisi, güzel sanatlar dünyasının ötesine, grafik tasarım, müzik prodüksiyonu, moda ve film gibi alanlara da uzanmış durumdadır. Bu alanlarda yapay zeka, yeni formların ve anlatıların yaratılmasına yardımcı olmak için kullanılmaktadır. (Güngen, 2023).

Yapay zeka tarafından üretilen sanatın yükselişi, sanat topluluğu içinde tartışmalara yol açmıştır.

Eser yapım aşamasında, insan niyetinin rolü ve yapay zekanın insan sanatçıların yerini alma potansiyeli hakkındaki sorular tartışmaları körüklemeye devam etmiştir. Eleştirmenler, yapay zekanın yalnızca programlanmış talimatları takip ettiği veya mevcut verilerden kalıplar öğrendiği için gerçek yaratıcılıktan ve bilinçten yoksun olduğunu savunur. Ancak, savunucular yapay zekayı insan yaratıcılığını artıran ve insanlar ile makineler arasında yeni iş birliği olanakları açan güçlü bir araç olarak görmüştür (Karabulut, 2021).

Yaratıcı uygulamalarda yapay zekanın gelişimi, dijital çağda sanatın nasıl üretildiği ve algılandığı konusunda daha geniş bir dönüşümü yansıtmaktadır. Yapay zeka tarafından üretilen ilk sanat eserleri, teknoloji, yaratıcılık ve insan deneyimi arasındaki sınırları zorlayarak, sanatta yapay ze-

kanın günümüzün sofistike uygulamalarına zemin hazırlamıştır. (Gülpınar ve Boyraz, 2024).

Yapay Zekanın Sanatçılara Katkıları

Yapay zeka, sanatçılar için yaratıcılığın sınırlarını zorlamalarına ve sanat üretmenin yeni yollarını keşfetmelerine olanak tanıyan güçlü bir araç haline gelmiştir. Geleneksel araçların aksine, yapay zeka sistemleri büyük miktarda veriyi analiz edebilir, kalıpları öğrenebilir ve bu bilgilere dayanarak tamamen yeni içerikler üretebilir. Bu, sanatçıların yaratıcı süreçlerini geliştirebilecek, yeni bakış açıları sunabilecek ve hatta tekrar eden görevleri otomatikleştirebilecek şekillerde teknolojiyle iş birliği yapmalarını sağlar (Güngen, 2023).

Fikir Üretimi : Yapay zeka, mevcut sanat eserlerine, stillere veya görsel verilere dayalı fikirler veya prototipler üretebilir. Sanatçılar genellikle bir tasarımın varyasyonlarını keşfetmek veya bir sonraki çalışmalarına ilham verebilecek beklenmedik sonuçlar yaratmak için yapay zekayı kullanırlar (Aris ve ark., 2023).

Stil Transferi : Yapay zeka , bir sanatsal stilin başka bir görüntüye dönüştürülmesine olanak tanıır. Bu teknik, sanatçıların ünlü sanat eserlerinin veya diğer stillerin görsel özelliklerini kendi eserlerine uygulayarak geleneksel estetiği modern içerikle harmanlamalarını sağlar (Deveci, 2022).

Teknik Görevlerin Otomasyonu : Yapay zeka araçları, renk düzeltme, kompozisyon analizi veya desen oluşturma gibi zaman alıcı görevleri halledebilir ve sanatçıların çalışmalarının yaratıcı yönlerine daha fazla odaklanmalarını sağlar (Zylinska, 2023).

İş Birliği ve Güçlendirme: Yapay zeka genellikle iş birliği yapan bir ortak olarak kullanılır. Sanatçılar yapay zeka sistemini kendi yaratıcı vizyonlarını tamamlayan unsurlar üretmesi için yönlendirir. Yapay zeka, girdi verilerine dayanarak değişiklikler önerebilir, bir tasarımın varyasyonlarını oluşturabilir veya yaratıcı sistemler sağlayabilir (Zhou ve Lee, 2023).

Yeni Ortamları Keşfetmek : Yapay zeka, sanatçıların sanal gerçeklik (VR) ve artırılmış gerçeklik (AR) gibi dijital ve etkileşimli ortamları keşfetmesini sağlar. Yapay zeka algoritmaları ayrıca izleyicilere gerçek zamanlı olarak yanıt veren sürükleyici deneyimler veya etkileşimli kurulumlar üretebilir (Günay, 2024).

Yapay Zeka Tarafından Üretilen Sanat

Yapay zeka tarafından üretilen sanat, kısmen veya tamamen yapay zeka sistemleri kullanılarak oluşturulan sanat eserlerini ifade eder. Bu sistemler, minimum insan müdahalesi ile görseller, tasarımlar ve hatta tüm kompozisyonlar üretmek için algoritmalardan, makine öğrenimi teknikle-

rinden ve büyük veri kümelerinden yararlanır. Sanatçı iradesinin doğrudan rehberlik ettiği geleneksel sanat biçimlerinin aksine, yapay zeka tarafından üretilen sanat, öğrenilen kalıplara ve girdilere dayalı sonuçları, otonom olarak üreten yapay zeka sistemini yönlendiren bir sanatçı veya programcıyı içerir. (Güney ve Yavuz, 2020).

Yapay zeka tarafından üretilen sanat, mevcut sanat eserlerinden, fotoğraflardan ve diğer görsel içeriklerden elde edilen büyük miktardaki veriyi analiz etmek için, Generative Adversarial Networks (GAN'lar), derin öğrenme ve sinir ağları gibi teknolojileri kullanır. Bu algoritmalar estetik kuralları ve kalıpları “öğrenir” ve yapay zekanın geleneksel sanat tarzların taklit edebilen, birleştirebilen ve hatta yenileyebilen yeni sanat üretmesini sağlar (Dilmaç, 2024).

Yapay Zeka ile Üretilen Sanatın Özellikleri:

Yapay Zeka tarafından üretilen sanat, insan yaratıcılığının belirli yönlerini taklit etmek için tasarlanmış programlanmış sistemlerden ortaya çıkar. Yapay zeka, verileri harmanlayarak, stilleri analiz ederek ve estetik nitelikleri yeni veya beklenmedik şekillerde yeniden üreterek yeni fikirler üretebilir (Güney ve Yavuz, 2020).

Yapay zeka tarafından üretilen sanatın kalitesi ve benzersizliği büyük ölçüde yapay zekayı eğitmek için kullanılan verilere bağlıdır. Bu veriler, yapay zekanın sanatsal teknikleri ve desenleri öğrenmesine olanak tanıyan dijital dünyadan gelen geniş resim koleksiyonları, tarihi sanat eserleri veya görsel girdileri içerir (Taşcı, 2024).

Yapay zeka üretim sürecinin büyük bir kısmını gerçekleştirse de, tasarımcılar parametrelerin tanımlanmasında, sonuçların düzenlenmesinde ve yapay zekanın çıktılarının yönlendirilmesinde hala önemli bir rol oynamaktadır (Dilmaç, 2024).

Yapay Zeka tarafından üretilen sanat, geleneksel fikirlere meydan okumuştur. Yapay zeka, programlama ve eğitime dayanarak son görsel çıktıyı oluşturduğundan, yaratıcı sorumluluğun kimde olduğu konusunda sorular ortaya çıkmıştır. Yapay zeka mı yoksa onu programlayan ve yönlendiren kişi mi yönünde tartışmalar söz konusudur (Uzun ve ark., 2021).

Yapay zeka tarafından üretilen sanatın belirleyici özelliklerinden biri, öngörülemeyen veya şaşırtıcı sonuçlar üretme kapasitesidir. Yapay zeka sistemleri büyük veri kümelerinden öğrenebildiğinden ve geleneksel estetik kurallarına uymayan kompozisyonlar üretebildiğinden, sonuçlar genellikle yeni, beklenmedik sanatsal yönleri ortaya çıkarır (Anonim, 2024c).

Yapay Zeka ile Üretilen Sanatlar

Yapay zeka tarafından üretilen sanat, yaratıcılık dünyasında yeni bir sınırdır. İnsan hayal gücünü makine zekasıyla harmanlayarak yeni sanatsal olasılıkları keşfetmeyi sağlar. Geleneksel yazarlık, zanaatkarlık ve özgünlük fikirlerine meydan okuyarak sanatın ne olabileceği ve nasıl yapılabileceği sınırlarını zorlar. Yapay zeka teknolojisi gelişmeye devam ettikçe, yapay zeka tarafından üretilen sanat muhtemelen yaratıcı ifadenin geleceğinde giderek daha önemli bir rol oynayabilir. Örneğin, Fransız kolektifi Obvious tarafından yaratılan Edmond de Belamy'nin Portresi, yapay zeka ürünü portre, binlerce klasik portre resmi üzerinde eğitilen bir GAN kullanılarak geliştirilmiştir. Christie's'de 432.500 dolara satılan eser, yapay zeka tarafından üretilen sanatın ana akım sanat dünyasında tanınmasında önemli bir anı işaret eder (Anonim, 2024d).

Diğer taraftan, Google tarafından geliştirilen DeepDream yapay zeka aracı, görüntüdeki desenleri, renkleri ve dokuları güçlendirerek rüya benzeri, gerçeküstü sanat yaratmak için mevcut görüntülere sinir ağları uygular. Kullanıcıların makine öğrenimi algoritmalarını kullanarak farklı görüntüleri harmanlayıp biçimlendirerek sanat üretmelerine ve tamamen yeni portreler, manzaralar ve soyut eserler yaratmalarına olanak tanıyan Artbreeder sanatçılar arasında popüler bir yapay zeka platformudur (Zylinska, 2023).

Yapay zeka tarafından üretilen sanatın yaygınlaşması, sanat dünyasında derin bir tartışmayı ateşlemiştir. Yaratıcılığın, yazarlığın ve sanat değerinin doğası hakkında sorular ortaya çıkarmıştır. Yapay zeka yaratıcı süreçte giderek daha önemli bir rol oynamıştır. Yapay zeka tarafından üretilen sanat ile geleneksel sanat arasındaki ayrımı anlamak, bu yeni ifade biçimlerinin daha geniş sanatsal geleneğe nasıl uyduğunu değerlendirmek için gereklidir (Taşcı, 2024).

Geleneksel ve yapay zeka tarafından üretilen sanat arasındaki temel ayrımlardan biri yaratım sürecinde gizlidir. Geleneksel sanat genellikle insan eliyle yaratılır ve sanatçının niyeti, duyguları ve vizyonu tarafından yönlendirilir (Uzun ve ark., 2021). İster resim, ister heykel, isterse fotoğraf olsun, sanatçı her kararın tam kontrolüne sahiptir ve sonucu yönlendirmek için becerilerini, tekniklerini ve deneyimlerini kullanır (Demiralp, 2008). Sanatçının kullandığı malzemeler, teknik ve yöntemlerin tümü nihai çalışmayı etkiler. Sanatçıya kişisel ve duygusal derinlik kazandırır.

Buna karşılık, yapay zeka tarafından üretilen sanat, algoritmalara ve veri odaklı süreçlere dayanır. Bir sanatçı veya programcı ilk parametreleri ve girdileri belirlerken, sanatın gerçek üretimi, yeni görüntüler, stiller veya kompozisyonlar oluşturmak için büyük veri kümelerinden “öğrenen” bir Yapay Zeka sistemi tarafından gerçekleştirilir (Kalyoncu Fırat, 2024).

Örneğin, Generative Adversarial Networks (GANlar) veya stil transfer algoritmaları bir dizi öğrenilmiş örüntüye dayalı görseller üretebilir, ancak sistem öznal niyete veya duygusal deneyime sahip değildir. İnsan yaratıcının rolü, doğrudan kontrolden, yapay zekanın çıktısına rehberlik etmeye veya küratörlük yapmaya kaymıştır (Christie, 2018).

Yapay Zeka ve Sanatta Yaratıcılık

Yazarlık, yapay zeka tarafından üretilen sanat ve geleneksel sanat arasındaki bir diğer önemli ayrımdır. Geleneksel sanatta sanatçı genellikle tek yaratıcı olarak görülür ve esere kendi kişisel vizyonunu ve özgünlüğünü katar. Her fırça darbesi, keski izi veya fotoğraf, sanatçının yaratıcılığının ve niyetinin özenli bir ifadesidir (White, 2021).

Ancak yapay zeka tarafından üretilen sanat, yazarlık fikrini karmaşıklaştırır. İnsan sanatçı hala algoritmayı tasarlamada veya girdileri seçmede rol oynarken, yaratıcı sürecin çoğu otomatikleştirilir ve yapay zeka tarafından yönlendirilir. Sistem, insanın öngöremediği çıktılar üretiyor ve bu da gerçek yaratıcının kim olduğuyla ilgili sorulara yol açabilir (Uzun, 2021). Sanatçı algoritmayı tasarlayan kişi midir, yoksa makinenin kendisi de yaratıcı olarak tanınmayı hak ediyor mu? Makinenin çıktısı hayal gücüne veya öznal deneyime değil, geniş veri kümelerinden öğrenilen istatistiksel kalıplara dayandığı için yaratıcılık kavramı daha değişken hale gelebilir (Zhou ve Lee, 2023).

Geleneksel sanatta, teknik ustalık ve zanaatkarlık genellikle sanatsal sürecin merkezinde yer alır. Sanatçılar, istenilen etkiyi elde etmek için boya, tuval ve fırçaları kullanabilme becerilerini geliştirmek için yıllarını verirler. Yıllarca zanaatlarını geliştirerek, belirli bir estetiği üretmek için malzemeler ve araçlarla nasıl çalışacaklarını öğrenirler.

Öte yandan, yapay zeka tarafından üretilen sanat farklı bir beceri gerektirir. Yapay zeka ile çalışan sanatçılar fiziksel malzemelere hakim olmaktan ziyade algoritmaları nasıl geliştireceklerini, değiştireceklerini ve yönlendireceklerini bilmelidir. Makine öğrenimi, yazılım ve veri yönetimi bilgisi, tasarım sürecinin temel parçasıdır. Bu, söz konusu sanatçılığı ortadan kaldırmasa da, manuel zanaatkarlıktan hesaplamalı yaratıcılığa geçişi temsil eder. “Beceri”, sanatçının yapay zekayı anlamlı, estetik açıdan ilgi çekici sonuçlar üretecek şekilde ne kadar iyi tasarlayabildiğinde veya yönlendirebildiğinde yatar (White, 2021).

Geleneksel ve yapay zeka tarafından üretilen sanat arasındaki bir diğer ayrım da duygusal ifadenin rolüdür. Geleneksel sanat son derece kişiseldir. Sanatkar eserlerini, duygularını ifade etmek, mesajlarını iletme veya karmaşık temaları keşfetmek için kullanır. İzleyiciler, sanat eseri aracılığıyla sanatçıyla bir bağ kurabilir, eserin yaratılmasına neden olan duyguları veya

fikirleri hissedebilirler (Zhou ve Lee, 2023).

Buna karşın, yapay zeka tarafından üretilen sanat, doğrudan duygusal bir bileşenden yoksundur, çünkü sanat eserini yaratan makinenin bilinci veya duygusal niyeti yoktur (Anonim, 2024e). Sanat eseri yine de izleyicide duygusal tepkiler uyandırabilir, ancak bu tepkiler sanatçının duygusal deneyimiyle doğrudan bir bağlantıdan çok eserin estetik özelliklerinden kaynaklanır. Algoritmanın arkasındaki insan, girdilerin seçimine niyet katılabilir, ancak yapay zekanın kendisi üretim sürecinde tarafsız kalır (Derin Sağlam, 2024).

Geleneksel sanatın kökleri sanatsal akımlara, kültürel etkilere ve zaman içinde gelişen bireysel stillere dayanır. Rönesans gerçekçiliği, Empresyonizm ya da Soyut Dışavurumculuk gibi akımlar, yüzyıllar süren sanatsal evrimi temsil ederler. Her yeni akım kendinden öncekilerin üzerine inşa edilir ve ona tepki verir. Sanatçılar, mevcut geleneklerden yararlanırken yeni fikirler ve bakış açıları katarak sanat tarihiyle iletişim kurarlar (Anonim, 2024f).

Yapay zeka tarafından üretilen sanat, tarihi tarzlardan beslense de estetik yeniliklere farklı bir yaklaşım getirir. Yapay zeka, çeşitli sanatsal dönemlere ait büyük miktarda görsel veriyi analiz edebilir ve mevcut teknikleri harmanlayarak yeni kombinasyonlar veya tamamen yeni stiller oluşturabilir. Bu algoritmik yaklaşım, beklenmedik ve yeni estetik sonuçlara olanak tanır. (Güngen, 2023).

Yapay Zeka tarafından üretilen sanat genellikle deneyseldir, bir sanatçının doğal olarak ulaşamayacağı formları ve stilleri keşfeder, ancak geleneksel sanat akımlarının kültürel veya felsefi temellerinden yoksun olabilir (Uzun, 2021).

Yapay zeka tarafından üretilen ve geleneksel sanatın kabulü genellikle kültürel değer ve yenilik açısından farklılık gösterir. Geleneksel sanat sadece estetik kalitesiyle değil, aynı zamanda sanat tarihi içindeki yeri ve insan deneyimiyle olan bağlantısı nedeniyle de değerlidir.

Yapay zeka tarafından üretilen sanat, yenilikçiliği ve teknik inovasyonu ile tanınsa da, genellikle insan duygusu veya ifadesi yerine teknoloji ürünü olarak görülür. Bununla birlikte, yapay zeka tarafından üretilen sanatın galerilerde ve müzayedelerde giderek artması, algıların değiştiğini gösterir. Piyasa, yapay zeka tarafından üretilen parçalara yalnızca teknik ustalıkları için değil, aynı zamanda yeni sanatsal ifade biçimleri yaratma potansiyelleri için de değer vermeye başlamıştır (Aslan, 2019).

Yapay zeka tarafından üretilen bir portre olan “Edmond de Belamy Portresi” nin 2018’de Christie’s’de 400.000 doların üzerinde bir fiyata satılması, yapay zeka sanatının nasıl algılandığı ve değerlendirildiği konu-

sunda bir dönüm noktası olmuştur (Christie, 2018).

Yapay zeka tarafından üretilen sanat ve geleneksel sanat arasındaki ayırım, yaratıcı süreçte insanlar ve teknoloji arasındaki gelişen ilişkiyi vurgular. Geleneksel sanatın kökleri insan deneyimine, duygusal ifadeye ve el işçiliğine dayanırken, yapay zeka tarafından üretilen sanat, yaratıcılığın insanlar ve makineler arasında paylaşıldığı yeni bir alanı temsil eder. (Aslan, 2019).

Her iki sanat biçimi de değerli görüşler ve estetik deneyimler sunsa da, yaratıcılığın doğası, yazarlık ve yapay zekanın sanatsal ifadenin geleceğindeki rolü hakkındaki tartışmalar devam etmektedir. Geleneksel ve yapay zeka tarafından üretilen sanatın kesişimi, her ikisinin de bir arada var olabileceğini ve daha geniş sanatsal çevreyi tamamlayıcı şekillerde zenginleştirebileceğini göstermektedir (Taşcı, 2024).

Gelecekte Yapay Zekanın Görsel Sanattaki Rolü

Yapay zeka gelişmeye devam ederken, sanat yaratımında gelecekteki rolü hakkında tartışmalar giderek artmaktadır. Yapay Zeka şu anda insan yaratıcılığını artıran bir araç veya işbirlikçi olarak görülse de, makine öğrenimi, sinir ağları ve otonom sistemlerdeki ilerlemeler, Yapay Zeka'nın kendi başına bağımsız yaratıcılar haline gelmesi konusunda ilgi çekici olasılıklar ortaya çıkarmaktadır (Özdemir ve Günay, 2023). Gelecekte, yapay zeka sistemlerinin doğrudan insan girdisi olmadan tamamen orijinal sanat eserleri üretebilecekleri bir noktaya ulaşabileceği düşünülebilir. Bu sistemler, insanların sağladığı önceden belirlenmiş parametrelere veya eğitim veri kümelerine duyulan ihtiyacın ötesine geçerek, gelişmiş algoritmalar aracılığıyla simüle edilen kendi "yaratıcı içgüdülerine" dayanarak özerk bir şekilde öğrenme, yenilik yapma ve yaratma becerisi geliştirebilir. (Özdemir ve Günay, 2023). Bu tür yapay zekalar, sadece yeni değil aynı zamanda kavramsal olarak karmaşık eserler üretebilir ve yaratıcılık, bilinç ve makinelerin sanattaki rolü hakkında daha derin felsefi sorulara yol açabilir (Özdemir ve Günay, 2023).

Yapay Zeka sistemleri dar, göreve özgü modellerden genel yapay zekaya doğru ilerlerse, daha geniş bağlamları ve karmaşık yaratıcı hedefleri anlayabilirler. Genel yapay zeka, insan bilişsel süreçlerini daha yakından taklit edecek şekilde yaratıcılığı simüle edebilir ve potansiyel olarak sanat yaratımında otonom karar vermeye yol açabilir (Karabulut, 2021).

Gelecekteki yapay zeka sistemleri, insan duygularını, estetik tercihlerini ve kültürel bağlamları anlamak ve taklit etmek için daha rafine yetenekler geliştirebilir. Bu, makinelerin gerçek sanatsal duyarlılıktan yoksun olduğu yönündeki mevcut algıya meydan okuyarak daha derin bir duygusal düzeyde yankı uyandıran sanat yaratmalarını sağlayabilir (Özdemir ve Günay, 2023).

Zorluklar ve Etik Hususlar

Otonom yapay zekanın yaratıcı bir unsur olarak ortaya çıkması fikri heyecan verici yeni olasılıklar sunarken, aynı zamanda bazı zorlukları da beraberinde getirir. (White, 2021). Yapay zeka yaratıcılığı simüle edebilse de, birçok kişi gerçek sanatsal ifadenin şu anda yapay zeka sistemlerinin sahip olmadığı bilinç, niyet ve duygusal derinlik gerektirdiğini savunmaktadır. Bilinç olmadan yapay zeka gerçekten yaratıcı olabilir mi, yoksa sadece verilere dayalı kalıpları ve stilleri mi taklit eder? Yapay zeka bağımsız olarak yaratma yeteneğine sahip olursa, yazarlık ve sahiplikle ilgili sorular yoğunlaşacaktır. Yapay zeka tarafından üretilen sanat eserlerinin hakları kimde olacak ? Programcılar, yapay zekanın kendisi veya kamusal alan? Fikri mülkiyetle ilgili yasal çerçevelerin bu yeni gerçekliğe uyum sağlaması gerekecektir (Günay, 2024). Yapay zeka yaratıcı bir g olarak gelişmeye devam ederken, insan sanatçılar üzerindeki etkisi konusunda endişeler olabilir. Yapay zeka tarafından üretilen sanat, insan yapımı eserlerin değerini azaltacak mı yoksa yeni işbirliği biçimlerine ilham verecek mi? Sanat piyasası ve toplumun geneli, insan ve makine yapımı sanatın içsel değerini nasıl ayırt edecek? (Anonim, 2024g). Yapay zekanın bağımsız yaratıcılar olarak gelişimi daha geniş etik soruları gündeme getirir. Makineler, insan kültürünü, politikasını ya da toplumsal normları eleştiren sanat eserleri yaratma özerkliğine sahip olmalı mıdır (ztrk Dilek, 2019). Makineler hl tarihsel veya kültürel önyargılar içerebilen insan verileriyle eğitildiği için yapay zeka sanatı istemeden önyargıları güçlendirebilir mi? Yapay zeka teknolojisi ilerledikçe, yapay zekanın bağımsız yaratıcılar olarak hareket etme potansiyeli giderek daha makul hale gelmektedir. Yapay zeka şu anda sanatçılara yardımcı olmak için güçlü bir araç olsa da, gelecekte tamamen otonom sanat eserleri üreten ve yaratıcılığın sınırlarını insan sınırlarının ötesine taşıyan sistemler olabilir (Karabulut, 2021). Yapay zekanın sanat-taki geleceği, yenilik ve keşif için heyecan verici imkanlar sunarken, aynı zamanda yaratıcılığın doğası, yazarlık ve teknolojinin insan kültüründeki rolü hakkında önemli etik ve felsefi soruları da gündeme getirir. Yapay zeka ister gerçek bir özgürlüğe ulaşsın, isterse insan ifadesi için bir araç olarak kalsın, sanat dünyası üzerindeki etkisi şüphesiz büyümeye ve gelişmeye devam edecektir (Zhou ve Lee, 2023).

Sonuç ve Tartışma

Yapay zekanın görsel sanata entegrasyonu, yaratıcılığı, yazarlığı ve sanatsal süreci anlama biçimimizi yeniden şekillendiren bir döneme işaret etmektedir. Yapay zeka, sanatçılara yardımcı olan bir araç olmaktan çıkıp, yeni ve ilgi çekici sanat eserleri üretebilen yaratıcı bir güç haline gelmiştir. Bu değişim, geleneksel sanat tanımlarına meydan okuyarak sınırları zorlarken, teknolojinin sanattaki rolü hakkında da önemli konuşmaları ateşlemiştir (Taluğ ve Eken, 2023).

Yapay zeka tarafından üretilen sanat, insan yaratıcılığı ve makine zekasının benzersiz bir birleşimini temsil eder. Sanatçılara yeni deney ve ifade yöntemleri sunar. Makine tabanlı, sinir ağları ve diğer gelişmiş teknolojiler aracılığıyla yapay zeka, görsel yenilik için benzeri görülmemiş fırsatların kilidini açar. İnsan sanatçılar ve yapay zeka arasındaki iş birliği, sanatçıların makinenin çıktılarını yönlendiren, iyileştiren ve kişiselleştiren küratör veya işbirlikçi olarak hareket etmesiyle yaratıcı süreci zenginleştirir.

Yapay zekanın bağımsız bir yaratıcı olma potansiyeli, sanatın geleceği hakkında felsefi ve etik soruları ortaya çıkarırken, aynı zamanda sanatsal ifade olanaklarını da genişletir.

İnsan yapımı ve yapay zeka tarafından üretilen sanat arasındaki ayrım zamanla belirsizleşebilir. Yaratıcılığın bu şekilde harmanlanması sadece görsel sanatın neler başarabileceğine dair ufukları genişletir. Bu Yapay zeka çağında, görsel sanat artık yalnızca insan hayal gücünün sınırlarıyla sınırlı değildir; yapay zekanın neredeyse sınırsız hesaplama gücüyle geliştirilmiştir.

Yapay zeka gelişmeye devam ettikçe, sanattaki rolü de büyüyecek ve dünya çapındaki galerilerde, stüdyolarda ve sergilerde etkisi hissedilecektir.

Yapay zeka çağında görsel sanatın geleceği, işbirliği, yenilikçilik ve dijital çağda yaratıcılığın ne anlama gelebileceğinin yeniden tasarlanması olacaktır.

Kaynaklar

- Anonim. (2024a). <https://www.teknikuniversite.com/yapay-zeka-nedir.html>
- Anonim.(2024b). <https://cihanongun.medium.com/generative-adversarial-networks-gan-nedir-5cc6a48a6870>erşim 2.12.2024
- Anonim. (2024c). <https://www.kuveytturk.com.tr/blog/kultur-sanat/sanatta-yapay-zeka-akimi>
- Anonim. (2024d). <https://www.e-skop.com/skopbulten/christies-muzayede-evinde-satilan-yapay-zek%C3%A2-eserinin-perde-arkasi/4032>
- Anonim.(2024 e). <https://www.mesele121.org/algorithmik-sanat-ruhun-mekaniklesen-yankisi/>
- Anonim. (2024f) <https://sanatakademi.com.tr/sanat/sanat-akimlari>
- Anonim. (2024g) <https://digipeak.org/tr/blog/yapay-zeka-ve-degisimin-sanatta-etkisi> 4.12.2014
- Aris, S., Aeini, B., Nosrati, S. (2023). A Digital Aesthetics? Artificial Intelligence and the Future of the Art. *Journal of Cyberspace Studies*, 7(2): 219-236. <https://doi.org/10.22059/jcss.2023.366256.1097>
- Aslan, E. (2019). Yapay Zekâ Resimleri ve Sanatın Başkalaşan Mecrası Üzerine. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, (42): 231-242. <https://doi.org/10.32547/ataunigsed.516382>
- Atalay, M., Çelik, E. (2017). Büyük Veri Analizinde Yapay Zekâ Ve Makine Öğrenmesi Uygulamaları - Mehmet Akif Ersoy University Journal of Social Sciences Institute, 9(22): 155-172. <https://doi.org/10.20875/makusobed.309727>
- Ayaydın, A. (2015). Empresyonizm (İzlenimcilik) Akımının Güncel Bakış Açısıylabazı Yönlerden İncelenmesi. *SED-Sanat Eğitimi Dergisi*, 3(2): 83-97.
- Bulut, İ. (2014). 21. Yüzyılda Yeni Teknolojilerin Yarattığı Sanat Anlayışları ve Görsel Sanatlar Öğretmeni Yetiştiren Kurumların Eğitim Programlarındaki Yeri. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 4(1): 117-132.
- Christie's. (2018). Is Artificial Intelligence Set to Become Art's Next Medium? Retrieved from <https://www.christies.com>
- Çankır, M. B. (2017). Toplumsal ve Teknolojik Gelişmeler Bağlamında Video Sanatı. *İstanbul Aydın Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, 3(6), 31-37.
- Demiralp, D. (2008). Sanatını Çağının Felsefesi Işığında Biçimlendiren Bir Heykeltıraş: Antik Yunanlı Polykleitos. *Sanat Ve Tasarım Dergisi*, 1(2): 67-80. <https://doi.org/10.18603/std.50183>
- Derin Sağlam, Ö. (2024). Dijitalleşen Sanatta Duygunun Peşinde Kırılğan Dönüşüm: Matt Schu ile Duyguları Görmek. *Yedi: Sanat, Tasarım ve Bilim Der-*

- gisi, Sanatta Dijitalizm Özel Sayısı, 143-156. doi:10.17484/yedi.1501887
- Deveci, M. (2022). Reflection of Artificial Intelligence Applications on Art and Design Fields. *Vankulu Journal of Social Research*, 9: 118-140.
- Dilmaç, S. (2024). Yapay Zekâ'nın Yaratıcılığı Üzerine Bir Tartışma. *Art Vision*, 30(53): 240-252. <https://doi.org/10.32547/artvision.1454216>
- Frankel, F., Galanter, P. (1987). The Aesthetic of Algorithmic Art. *Computer Graphics*, 21(4): 38-43.
- Goodfellow, I., Pouget-Abadie, J., Mirza, M., Xu, B., Warde-Farley, D., Ozair, S., Courville, A., Bengio, Y. (2014). Generative Adversarial Networks. *Advances in Neural Information Processing Systems*, 27: 2672-2680.
- Gök, K. (2016). Fotoğrafın Bulunuşu Ve Sonrasında Oluşan Teknik Gelişmeler. *Yıldız Journal of Art and Design*, 3(1): 43-66.
- Gülpınar, Ş., Boyraz, B. (2024). Sanatın Dijital Çağda Yeniden Tanımlanması: Yapay Zekâ Perspektifinden Bir İnceleme. *Yıldız Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(1): 1-14.
- Güner, A. (2023). Sürükleyici Sanat Teknolojileri Ve Çağdaş Sanat Kurumlarının Katılımcı Rollerini Açısından Değerlendirilmesi. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 13(2): 419-434. <https://doi.org/10.20488/sanattasarim.1403732>
- Günay M. (2024). Creative Innovation in the Context of Artificial Intelligence in Digital Art, *International Journal of Education Technology and Scientific Researches*, 9(28): 619-629.
- Güney, E., Yavuz, H. (2020). Yapay Zekâ ile Sanatsal Üretim Pratiğinde Sanatçının Rolü ve Değişen Sanat Olgusu. *Sanat Ve Tasarım Dergisi*, (26): 415-439.
- Güngen, Z. (2023). Sanat ve Tasarım Üzerine Araştırmalar. *Yaratıcı İşbirliği: Yapay Zekanın Sanatla Buluşması (Feyza Akarslan Kodaloğlu: Editor) 127-148. Özgür Yayın Dağıtım Ltd. Şti. ISBN: 978-975-447-645-3*
- Kalyoncu Fırat, Ö. (2024). Yapay Zekâ ile Üretilen Sanat Eserlerinin Küratörlüğü. *Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 9(3): 191-209.
- Özdemir, A., Günay, M. (2023). The Future of Graphic Design (Artificial Intelligence). *TURAN: Center for Strategic Research*, 15(60): 117- 129.
- Öztürk Dilek, G. (2019). Yapay Zekanın Etik Gerçekliği. *Ankara Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4): 47-59.
- Sakiyan, S. (2019). Çağdaş Teknolojinin Resim Sanatına Etkileri: Eser Üzerine İnceleme. *The Journal of Social Sciences*, 6(38): 156-167.
- Uzun, Y., Akkuzu, B., Kayırcı, M. (2021). Yapay Zeka'nın Kültür ve Sanatla Olan İlişkisi. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 28: 753-757. <https://doi.org/10.31590/ejosat.1010691>
- Özkan, A. (2022). Yapay Zekâ Tarafından Üretilen Fikir ve Sanat Ürünlerinin Korunması, *TBB Dergisi*, 164: 207-238.

- Karabulut, B. (2021). Yapay Zeka Bağlamında Yaratıcılık ve Görsel Tasarımın Geleceği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(79): 1516-1539. <https://doi.org/10.17755/esosder.844536>
- Taluğ, D.Y., Eken, B. (2023). Görsel Tasarımda İnsan Yaratıcılığı Ve Yapay Zekanın Kesişimi. *Sanat ve İkonografi Dergisi*, 4: 18-29. <https://doi.org/10.5152/ArtIcon.2023.1256114>
- Taşcı, F. (2024). Sanatın Yeni Bir Üretim Biçimi Olarak Yapay Zekâ. *Baçını Sanat Dergisi*, 2(4): 101-122.
- Vargün, Ö. (2023). Teknoloji ve sanatın dönüşümü: Dijital Sanat. *Journal of Arts*, 6(1): 49-54.
- Yağcı, U., Özkan, M. (2021). Sanal Gerçeklik Ortamının Sanat Eğitiminde Kullanımı. *Sanat ve Tasarım Araştırmaları Dergisi*, 2(2): 40-57.
- Zylinska, J. (2023). Art in the Age of Artificial Intelligence. *Science*, 381(6654): 139-140.
- Zhou, E., Lee, D. Grinblat, A., Richens, J. (2023). Journal Article, Generative artificial intelligence, human creativity, and art. *PNAS Nexus*, Volume 3, Issue 3, 1-8.
- White, M. (2021). Algorithmic Approaches to Creative Problem-Solving. In *Proceedings of the International Conference on Innovation and Technology* (pp. 123-130). <https://doi.org/10.1109/ICIT.2021.1234567>

”

BÖLÜM 3

SAFRANBOLU MÜDERRİSLER EVİ CEPHE BEZEMESİNDE GÖRÜLEN SEMBOİK DEĞERLER

Sebahat KILIÇ BÜLBÜL¹

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Karabük Üniversitesi, Safranbolu Fethi Toker
Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları
Bölümü, ORCID: 0000 0001 7498-2551, skilic@karabuk.edu.tr

GİRİŞ

Tarihi Safranbolu kentinde bulunan ve koruma altına alınan evlerden Müderrisler Evi, batı cephesi üzerindeki motif ve semboller bakımından önemli bir yapıdır. Sgraffitto, malakârî ve kalemişi tekniğinin kullanımının birlikte görüldüğü bilinen ilk örnek yapı olması itibarı ile de önem arz etmektedir. Bu bağlamda Müderrisler evinin tarihçesi ve bezemelerdeki sembollerin ikonografik anlamları incelenmiştir. Yapı Safranbolu'ya müderris olarak atanan Müderris Kürt Mehmet Efendi tarafından 1786-7 yıllarında medrese olarak yaptırılmıştır. Kültür bakanlığı tarafından 2002 yılında sahibinden alınarak kamulaştırılan ev, Safranbolu'nun tarihlendirilen en eski yapılarından biridir. Yapıyı özgün kılan özellik, sgraffitto, kalemişi ve malakari tekniği ile bezenmiş cephesidir. Bezemede görülen, çarkıfelek, mühr-ü Süleyman, hayat ağacı, eli böğründe, kuş, balık, meandır, vazo, ibrik gibi motiflerinin ikonografik anlamları incelenmiştir. Müderrisler evinin batı cephe bezemesi, ülkemizde başka örneği bulunmayan nadide bir kültür mirasıdır.

SEMBOLİZM

Türk Dil Kurumu'nun Türkçe Sözlüğünde; duyularla ifade edilemeyen bir şeyin işaret, timsal, alem, rumuz veya somut nesne olarak açıklanan simge kelimesi, soyut bir kavramın somutlaştırılması şeklinde de tanımlanır (Avşar, 2010)

İnsanlık tarihinden beri, ifade edilemeyen duygu, düşünce, dilek, milli ve dini duygular daha etkili ve kalıcı olacak şekilde birtakım işaretlere dönüştürülerek anlatılmaya çalışılmıştır. Tüm toplumlarda kendi kültür yaşayış ve inançları doğrultusunda yer edinmiş ve kabul görmüş özel işaretler sembol olarak adlandırılmıştır. Semboller, duyguların kısaltılmış anlamı ve resmidir (Gök ve Kutlu, 2005: 268).

Her toplumda ve tarihin her döneminde insanlık için en önemli olgu inanç sistemi olmuştur. İnsanlığın anlamlandıramadığı, zihninin almadığı çözemediği doğa olayları, ölüm, kozmik ve metafizik güçler karşısında daha çok dini inançlarına yönelerek birçok ritüel ve semboller geliştirmişlerdir. Zaman içerisinde semboller toplumdan topluma aktarılan kabul görmüş ölümsüz işaretler halini almıştır.

Semboller en çok sanat yapıtlarında karşımıza çıkmaktadır, Orta Asya'dan itibaren Selçuklu ve Osmanlıdan günümüze kadar devamlılığını sürdürebilecek güce sahip olan Türk kültürüne ait semboller, mimaride, halı ve kilim motiflerinde, çini ve cam sanatında, metal, taş ve ahşap işçiliğinde, tekstil ve dokuma alanında, kitap sanatlarında vb. sanatsal her alanda yer edinmiştir (Kızıl, 2018: 32).

Orta Asya Türk kùltürüne kadar dayanan, günümüz dokumalarında, halı ve kilimlerinde de görùlen sembol ve motifler, bir milletin kùltürel değerlerine bağlılığının göstergesi olduğu kadar, sembollerin devamlılığının da göstergesidir (Aytaç, 2020: 44). Çünkü semboller diğer sanat unsurları gibi geçmiş toplumların kùltürünü, sanatını, yaşantısını, inançlarını, toplum düzeyini, kutsallarını, aile düzenini, günümüze taşıyan kùltürel miras öğeleridir. Sanatın her alanında bırakılan izde dönemin hayat anlayışını aksettiren sembolik öğelere rastlamak mümkündür (Soysaldı, 2018: 306). Semboller sadece resimsel değil yazı ve yazı resim formunda da sembol halini almış, özellikle nazardan korunmak için de sıkça kullanılmıştır (Dağlı, 2015: 36).

Semboller bireysel ve toplumsal olarak üstlendikleri işlevler sayesinde canlı kalırlar. İşlevini kaybeden semboller zaman içerisinde kaybolarak yerini başka sembollere bırakabilir. Fakat zaman içerisinde unutilan bir sembol tarihi bir eser olarak sonraki dönemlere de ulaşabilir (Kızıl, 2018: 32).

Sembollerin önemli bir ortak özelliği ise, farklı zengin kaynaklardan beslenseler de ayrıntılarından arındırılmış olarak stilize veya soyut formlarda karşımıza çıkmalarıdır (Çetin, 20217). Bu çalışmada; Müderrisler evinin batı cephesinde görùlen kadim geçmişe sahip semboller anlamları ve bezeme özellikleri bakımından incelenmiştir.

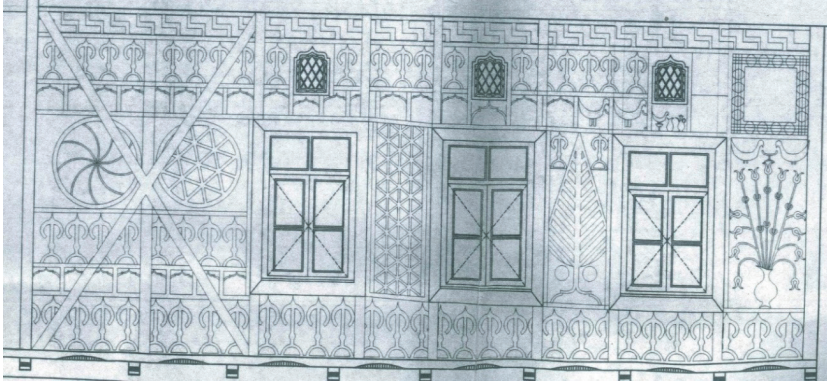
MÜDERRİSLER EVİ-(Mektepçiler) - Süha Arın Kùltür ve Sanat Merkezi

(Tarihi Çarşı Musalla Mahallesi, Guburoğlu Sokak No:11-13)

Yapı Safranbolu'ya müderris olarak atanan Müderris Kürt Mehmet Efendi tarafından 1786-7 yıllarında medrese olarak yaptırılmıştır. Safranbolu'nun tarihlendirilen en eski yapılarından (Canbulat, 2006: 37). Kùltür bakanlığı tarafından 2002 yılında Mektepçiler ailesinden alınarak kamulaştırılan ev, şu an Safranbolu Belediyesi Suha Arın Kùltür ve Sanat Merkezi olarak kullanılmaktadır. Müderrisler evi batı cephesinde yer olan bezemelerin özgün olması sebebiyle önemli bir kùltür hazinesi olarak görülür (Fotoğraf 1-Çizim 1). Kalem işi, malakâri, alçı ve strafigo tekniğiyle bezenmiş cephe, bitkisel ve geometrik bezemeler, eli böğründe, kuş, balık, çarkıfelek, meandır, ibrik, kadeh, kuş gibi sembolik değerlerden oluşturulmuş cephe kompozisyonu oldukça dikkat çekicidir. Türk sanatındaki hayvan üslubu, birçok alanda olduğu gibi Safranbolu evlerinin cephe süslemelerinde de karşımıza çıkmaktadır. Kalem işi tekniğinde yapılmış bezemelerde kırmızı ve yeşil, maşallah yazısında siyah renk kullanılmıştır. Bu cephedeki renklendirmelerin fresko tekniği ile yapıldığı tahmin edilmekte olup araştırmalar devam etmektedir. Nazarlık olarak kullanıldığı ifade edilen sembollerin her biri farklı anlamlar ifade etmektedir.

Fotoğraf 1: Müderrisler Evi Batı Cephesi Bezeme 431x242 cm (Kılıç, 2023)

Çizim 1: Safranbolu Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi

Müderrisler evinin cephesinde, kırmızı ve yeşil renklerle boyanmış, altısı karşılıklı bakacak şekilde ikili pozisyonda olmak üzere 13 adet “kuş” figürü sembolize edilmiştir. Türklerde kutsal ve uğurlu sayılan kuş Gök Tanrı’nın idaresindedir. Şamanizm inancına göre de ölen kişinin ruhunun bir kuş olarak gökyüzüne yükselmesi inancı Türklerde yaygın bir düşünce olarak bilinir (Sever, 1999: 85). Ayrıca, dişilik, doğurganlık, yumurta gibi olgularla da eşleşmiş, tarih süreci içinde akbaba, kartal dâhil bütün kuşlar kutsal sayılmıştır (Ateş, 2001: 127). Kuş figürü, minyatür, çini, dokuma, halı, kilim, metal sanatlarının dışında özellikle mimaride sıklıkla kullanıldığını görmekteyiz. Orta Asya’dan günümüze özellikle Selçuklu mimarisinde kuş sembolüne önem verildiği görülmektedir. Divriği Ulu Cami, Kubâd Âbâd Sarayı, Erzurum Çifte Minareli Medrese, Diyarbakır Kalesi başta olmak üzere Anadolu’da birçok Selçuklu yapısında, çeşitli kuş ve çift başlı kartallar yapılarla bütünleşen semboller olmuştur (Eroğlu, 2023: 551). Araştırma kapsamında görülen bütün örnekler halk sanatçıları tarafından yapılmış Halk sanatı örnekleridir (Kılıç Bülbül, 2021: 11).

Fotoğraf 2-3: Kabartma ve Kalemşi Kuş Figürleri (Belder, 2022)

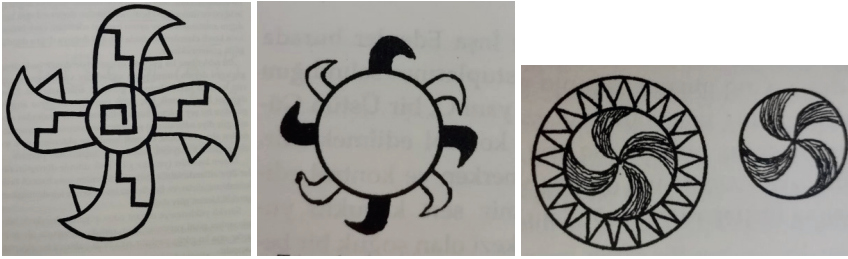
“Balık” figürü, Türklerde su kültürüyle ve yaşamla bütünleşmiş bir sembol olarak, halı, kilim, çini, seramik, minyatür, taş işçiliği, kalemşi vb. birçok sanat alanında sıklıkla görülmektedir. Türk mitolojinde yaratılışın suyla başlaması, Türklerin yaşadıkları şehirlere balık ismini vermelerine sebep olmuştur. Hun Türklerinde şehir merkezleri “Balık”, Uygur Kağanlığı “Hanbalık”, Asya Hun Devleti “Beşbalık”, Cengizhan Kağanlığı ise “Ordubalık” isimleriyle bilinmektedir (Yiğit, 2020).

Müderisler evi cephesinde sağ üst köşede kare bir form içerisine yeşil renkte boyanmış birbirine bakacak şekilde dört adet balık figürü yerleştirilmiştir. Safranbolu ev cephelerinde balık sembolünün görüldüğü tek örnektir.

Fotoğraf 4: Balık Figürleri (Belder, 2022)

Fırıldak olarak da bilinen “çarkıfelek” sembolü, dünyanın ve evrenin devinimini, sonsuzluğu ve ölümsüzlüğü ve ölümsüzlüğünü simgelemektedir. Churchward’ın kayıp kıta Mu üzerine yaptığı araştırmalarda incelediği kil tabletler üzerinde çarkıfelek sembolünde bahsetmektedir. Çoğunluğunda yaratılış ve kozmik güçleri anlatıldığı 1231 nolu kil tablet ‘evrensel hareketlerin kilidini sembolize eden ilk örnekleri olarak karşımıza çıkmaktadır (Çizim 2-3-4). Sembol, hareket eden tüm canlı bedenlerin kendi eksenleri etrafında batıdan doğuya doğru döndüğünü anlatmaktadır (Churchward, 2009).

Çizim 2-3-4: Çarkıfelek Motiflerinin İlk Örnekleri (Churchward, 2009: 23)

Çarkıfelek motifi Safranbolu ev cephelerinde sadece Müderrisler evinde tespit edilmiş, cephe bezemesinin solunda, mühr-ü Süleyman sembolü ile yan yana ve aynı ebatta sembolize edilerek kırmızı ve yeşil renklerle boyanmıştır.

Fotoğraf 5: Kalemîşi Çarkıfelek Motifi (Belder, 2022)

Özellikle Türk dokuma, halı ve kilimlerinde görölen eli belinde motifi Anadolu'da evlilik, bereket, mutluluk, doğum ve kadını simgeleyen motifler arasında sıklıkla yer almaktadır (Balkanal, 2019: 343) Safranbolu cephehelerinde yine ilk defa karşımıza çıkan 60 kadar “eli belinde” motifi, cephe bezemesinin alt ve üst sırlarına yan yana gelecek şekilde yerleştirilmiştir.

Fotoğraf 6: *Eli Belinde Motifi (Belder, 2022)*

Su, her inanç sisteminde kutsal olarak kabul edilmiştir. Türk ve İşlam kültüründe, su ve temizlikle ilişkilendirilen “ibrik” sembolü tüm sanat dallarında sıklıkla karşımıza çıkmakta, dini ritüellerin de bir parçası olduğu görölmektedir. Cennette içine şarap konulacak kaplar olarak tanımlanan ibrik kelimesi, Kur'an'da “ebarik” olarak geçer (Altier, 2019). Anadolu kültüründe dokumalarda, kilimlerde ve özellikle seccadelerde kullanılması, temizlik, abdest ve ibadette ilişkilendirilir (Oyman, 2019: 18). Bezemede ibrikten önünde kadeh olarak tanımlayabileceğimiz objeye su doldurur şekilde resmedildiği görölmektedir.

Fotoğraf:7 *İbrik Motifi (Belder, 2022)*

Türklerde hayat ağacı tanrı katına erişmeyi ve hayatı sembolize etmektedir. Göye yükselmesi sebebiyle, tekrar dirilişin ve ahiret hayatının varlığını kabul edildiğinin bir göstergesi olarak mezar taşlarına “servi ağacı” nakşedilmiştir (Yiğit, 2018). Cephe bezemesinde bu inançla iki pencere arasına servi ağacı ve hayat ağacı yerleştirilmiştir.

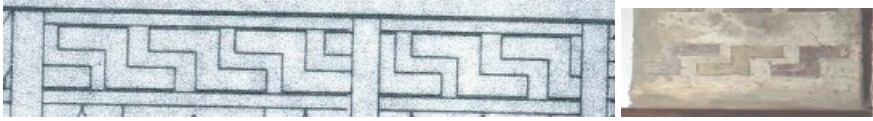
Fotoğraf:8-9: *Hayat Ağacı ve Servi Ağacı (Belder, 2022)*

İki eş kanar üçgenin, birinin tabanının diğerinin tepesine geçirilmiş şekilde oluşturulmuş sembol, “müühr-ü Süleyman ya da Davut yıldızı” olarak bilinir. Üçgenlerden biri, olumlu şeyleri diğeri ise zıtlıkları temsil eder. Roma, Bizans, Selçuklu, Osmanlı, beylikler dönemleri ve tüm doğu kültürlerinde iyi ile kötü, madde ile mâna, güzel ile çirkin, kadın ile erkek gibi zıtlıkları temsil ettiğine inanıldığı ve her alanda kullanımı örüldüğü için evrensel bir sembol olarak kabul görmüştür (Pala, 2020: 524). Farklı dönem, inanç ve topluluklarda beş, altı ve sekiz köşeli olarak kullanılan yıldız motifi, yapının cephesinde çarkı felek motifleriyle aynı ebatta ve yan yana tasvir edilmiştir.

Fotoğraf 10: *Davut Yıldızı (Belder, 2022)*

Kökeni antik Roma ve Yunana dayanan motif, ismini yine su kültürüyle ilişkili menderes ırmağından almıştır ve suyu, bereketi ve temizliği sembolize etmektedir. Gelenekli sanatlarımız içerisinde geniş bir kullanım alanı olan “meander” motifi yapının cephesine alt ve üst friz olarak yerleştirilmiştir.

Fotoğraf 11: *Meandır Suyolu Motifi*

Safranbolu evlerinin cephelerinde maşallah yazılı kalemişi nazarlıklar görülmektedir. 18. Ve 19. yıllara tarihlenen nazarlıklar evlerin ve ev sahiplerinin nazardan kötülüklerden korunması amacıyla yapılmıştır. Genellikle barok bezemeli olan süslemeler Müderrisler evinde, bezemelerin yoğunluğundan yalın olarak kullanılmıştır (Kılıç, 2024: 175).

Fotoğraf 12: *Maşallah Hicri 1201-Miladi 1786 (Kılıç Bülbül, 2023)*

İki pencere arasında bir alanda da geometrik formlardan oluşan kabartma bezeme bulunmaktadır.

Fotoğraf 13: *Geometrik form*

Osmanlı döneminde ortaya çıkan revzen pencereler(müzeyyen), Saf-ranbolu'da dini ve sivil mimaride karşımıza çıkmaktadır. Bir cami ve altı konakta tespit edilen revzen örneklerinden en yalın ve küçük halde kullanılmış örneklerini Müderrisler evinde görmekteyiz. 21x31cm ölçülerinde baklava dilimini andıran geometrik motiflerden oluşmuş sarı ve mavi 3 adet revzen pencere bulunmaktadır (Kılıç Bülbül, 2023: 802).

Fotoğraf 13: Müderrisler Evi Başoda Revzenlerin Görünüşü (Kılıç Bülbül, 2023)

SONUÇ

Safranbolu evleri, Türk evi mimarisine uygun şekilde yığma taş ve ahşap malzeme kullanılarak, geniş aile kültürüne uygun tarzda yapılmış Unesco tarafından da koruma altına alınmış yapılardır. Evlerin odaları künde-kari, kalemişleri, dantel örtü ve perdeleriyle bezeli olmakla birlikte dış cepheleri de kalemişi, straffigo, taş ve ahşap bezemelerle süslenmiştir. Evlerin cephelerinde yer alan bezemeler, genellikle nazardan korunmak amacıyla yapılan maşallah yazılı kalem işi süslemelerinden oluşmaktadır. Bezemeler içerisinde Türk halk kültüründen gelen ve sıkça kullanılan semboller tespit edilmiş ve incelenmiştir. Farklı formlarda düzenlenmiş Maşallah yazıları, ibrik, kuş, balık, meander, vazo, çarkıfelek, Mühr-ü Süleyman ve bayrak figürü, özellikle nazardan korunmak için yapılmış, önemli sembollerdir. Semboller evlerin yola bakan ve görünen cephe yüzeylerine hem estetik değer katmak hem de nazardan korunmak için yapılmıştır. Cephe yüzeylerinde görülen bezeme ve semboller, halk sanatçıları tarafından yapılmış değerli halk sanatı örnekleridir. Birçoğu birbirinin tekrarı olan görsellerden sadece birer örnek alınmıştır. Mektepçiler olarak da bilinen Müderrisler evi nin cephe bezemelerinin bir örneği daha olmaması koruma altında olan yapıyı daha da değerli kılmaktadır. Bu çalışmada 431x242cm ölçülerinde olan cephe üzerindeki bezemeler ve semboller incelenerek fotoğraflarla desteklenmiştir.

şimdiye kadar Safranbolu evleri, mimarisi, plan tipi, tavanları, kalemişleri konusunda birçoğ araştırma ve yayın yapılmış olmasına rağmen cephe yüzeylerindeki halk sanatı olan değerli kültür mirası örneklerine çok az değinilmiştir. Hava şartları ve yanlış restorasyon çalışmaları sonucunda kaybolmak üzere olan bu değerler, geniş bir saha çalışmasıyla, belgelenmiş

ve daha geniş kitlelere tanıtılması amaçlanmıştır. Safranbolu Belediyesi ile yapılan görüşmelerde, tespit edilen nazarlık ve sembollerin yeni planlanan resmi ve sivil mimari yapıların cephelerinde uygulanması ve halk sanatı örneklerinin devamlılığının sağlanması kararlaştırılmıştır.

KAYNAKLAR

- Altier, S. (2019). Osmanlı Sanatı'nda İbrik Tasvirleri ve İkonografisi. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, 17(26), 149-202.
- Ateş, M. (2001). *Mitolojiler ve Semboller*. İstanbul: Milenyum Yayınları.
- Avşar, L. (2020). Antik Yunan Seramiklerdeki Haç ve Çarkıfelek Simgeleri ve Bunların Avrasya, Anadolu ve Mezopotamya Kültürlerindeki Muhtemel Kaynakları. *Mukaddime*, (3), 115-141.
- Aytaç, A. (2020). Gürcistan ve Konya Kilimlerinde Yanış (Motif). *ARİŞ Halı Dokuma ve İşleme Sanatları Dergisi*, (16), 42-55.
- Balkanal, Z. (2019). Türk Kültürünün Değer Yargılarını Yansıtan Kilim Motiflerine Tasarım Açısından Alternatif Bir Yaklaşım; Kaat'ı Sanatında Uygulamaları. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (35), 341-352.
- Belder, B. (2023). Safranbolu evlerinin dış süslemeleri üzerine bir araştırma "Müderrişler Evi". *Sanat ve Tasarım Dergisi*, (2), 87-104
- Canbulat, İ. (2006). Mektepçiler evi (Saranbolu Medresesi?) restorasyonu hakkında bilgi notu. *Mimarlık Dergisi*, (330), 37-39.
- Churchward, J. (2009). *Kayıp Kıta Mu'nun Kozmik Güçleri*. İstanbul: Omega Yayınları.
- Çetin, Y. (2017). Türk-İslam Bezeme Sanatında Gamalı Haç (Svastika) ile Çarkıfelek Motiflerinin Köken ve İkonografik Anlamları Üzerine Bir Değerlendirme. *Social Sciences Studies Journal*, 3 (8), 353-365.
- Dağlı, Ş. Z. (2015). Türk Hat Sanatında Yazı Resimler Üzerine Yapılan Araştırmalar ve Yazı Resimler. *Kalem İşi-Türk Sanatları Dergisi*, 3 (5), 29-46.
- Eroğlu, M. A. (2023). Türk ve Kızılderili (Kuzey Amerika) Kültürlerinde Kuş Motifleri ve Sembolleri. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 16 (42), 544-565.
- Gök, N. ve Kutlu, M. (2005). Hilal ve Ay-Yıldız Motifi Sembol ve İdeolojik Kullanım. *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, (31), s.267-287.
- Kılıç Bülbül, S. (2021). Camaltı Süslemeli Gelin Aynaları ve Yeni Tasarımlar. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Kılıç Bülbül, S. (2023a). *Safranbolu Evlerinde Nazarlıklar*. Safranbolu: Safranbolu Belediyesi Kültür Yayınları.
- Kılıç Bülbül, S. (2023b). Safranbolu Evlerindeki Kalemışı Nazarlıklar ve Uygulamalar. *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, (175), 171-184.
- Kılıç Bülbül, S. (2023c). Safranbolu Pencerelerinin Sanatsal ve Sosyolojik Açından İncelenmesi. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 13(4), 794-810.
- Kızıl, H. (2018). İşlevleri Açısından Dini Sembol. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (21), 30-42.

- Kızıl, H. (2018). Özellikleri Açısından Sembol. *Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, 10 (4), 1306-1327.
- Naile Rengin Oyman, *Bazı Anadolu Kilim Motiflerinin Sembolik Çözümlemesi*, Arış Halı Dokuma ve İşleme Dergisi, 2019, s.18.
- Pala, İ. (2020). *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Ankara, Cilt: 31, s. 523-525.
- Sever, M. (1999). Türk Mitolojisinde Kuşlar. *Milli Folklor Derisi*, (42), 83-88.
- Soysaldı, A. (2018). Sanat ve Beşeriyet İlişkisi. *Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Güzel sanatlar Fakültesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, (22), 305-315.
- Yiğit, M. F. (2018). Türk Mezar Taşlarında Bulunan “Ağaç ve Çiçek” Motiflerinin Sembolik Kökeni “Hayat Ağacı ve Cennette Doğuş” İnancı İle Sekiz Köşeli Yıldız Motifi: Şubat 24, 2018, <https://www.academia.edu>, [Erişim Tarihi 18.09.2023].
- Yiğit, M. F. (2020). Türk Kültür ve Sanatında: Balık Sembölü ve Türklerin İlk Yerleşim Alanlarının Tasviri Türkler, Tarihin İlk Modern Tarım-Kentlerinin (Şehirlerin) Kurucularıdır. 18.02.2020, <https://www.academia.edu>, [Erişim Tarihi: 12.08.2023].

”

BÖLÜM 4

YAPAY ZEKA VE GELENEKSEL SANAT: FIRSATLAR VE ZORLUKLAR

Nuray GÖKDOĞAN¹

¹ Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Gönen Meslek Yüksekokulu, El Sanatları Bölümü, ORCID No: 0000-0002-9773-8663

Tarih boyunca teknoloji, geleneksel sanat uygulamalarını dönüştürmede önemli rol oynamıştır. Sanat, genellikle insan deneyiminin bir ifadesi olarak düşünülürken, teknolojik gelişmeler sanatçıların eserlerini yaratma ve paylaşma araçlarını derinden etkilemiştir. Baskı tekniklerinin icadından, fotoğrafçılığın yükselişine kadar her teknolojik sıçrama, sanatsal ifadenin doğasını yeniden şekillendirmiş, erişilebilirliğini kolaylaştırmış ve sanatın ne olabileceğine dair tanımını genişletmiştir.

Baskı Teknolojisinin Etkisi

Sanat dünyasındaki en eski ve en önemli teknolojik gelişmelerden biri, 15. yüzyılda matbaanın icadıdır. Bundan önce, sanat ve yazılı eserler zahmetli bir şekilde elle üretilmiştir. Bu da onları nadir ve pahalı hale getirmiştir (Tosun Durmuş, 2017). Johannes Gutenberg tarafından 1400'lerin ortalarında yaygınlaştırılan hareketli yazının ortaya çıkışı, metin ve görüntü üretiminde devrim yaratarak bilgi ve sanatı daha önce görülmemiş bir şekilde demokratikleştirmiştir (Sarıkavak, 2018). Sanatçılar için, ahşap baskı, gravür ve oyma gibi teknikler de dahil olmak üzere, baskı sanatının yaygınlaşması, görsellerin seri üretimine olanak sağlamıştır. Bu durum sanatın artık seçkin kesime yönelik benzersiz bir nesne olmadığını, çoğaltılabileceğini ve daha geniş bir kitleyle yeniden üretileceği ve paylaşılacağı anlamına gelmiştir. Albrecht Dürer gibi Rönesans sanatçıları, Avrupa'daki sanatsal uygulamaları etkileyerek geniş çapta ayrıntılı, çoğaltılabilir görseller oluşturmak için ağaç baskı ve gravür tekniklerini kullanmışlardır (Kaplan ve Koç, 2020). 19. yüzyılda litografi önemli bir yenilik haline geldi ve Henri de Toulouse-Lautrec gibi sanatçıların canlı posterler ve baskılar üretmesini sağlamıştır. Litografi, ince detaylar ve ton varyasyonları yaratmada daha fazla çok yönlülük sağlayarak hem güzel sanatlarda hem de ticari sanatlarda bir değişime işaret etmiştir (Tıngır ve Tarlakazan, 2022).

Fotoğrafçılık ve Devrimci Etkisi

19. yüzyılın başlarında fotoğrafın icadı, sanat için en dönüştürücü teknolojik atılımlardan biri olmuştur (Zor ve Bulut, 2020). Fotoğraftan önce, ister portre, ister manzara ya da tarihi sahneler olsun, görsel gerçekliği kaydetmenin temel aracı sanatçılardı. Fotoğrafçılık, dünyayı doğru ve nesnel bir şekilde yakalama becerisiyle köklü bir değişim getirmiştir (Bozkurt, 2017). Başlangıçta birçok sanatçı fotoğrafın geleneksel sanat tekniklerini geçersiz kılacağından korkmuştur. Özellikle portre ressamları, fotoğrafik portreler daha hızlı ve daha ucuz olduğu için yeni teknolojiyi bir tehdit olarak görmüşlerdir. Ancak fotoğraf, geleneksel sanat formlarının yerini almak yerine, sanatçıları yeni yönler keşfetmeye iterek sanatsal çerçeveyi genişletmiştir (Kızılaslan ve Kozlu, 2021) ve (Benjamin, 1993). Gustave Courbet ve Jean-François Millet gibi gerçekçi ressamlar, sadece gerçekliğin görünümünü taklit etmeye çalışmak yerine, konularının duygusal ve

sosyal yönlerini vurgulamaya başlamışlardır. Ayrıca fotoğrafçılık, foto muhabirliği ve belgesel fotoğrafçılık gibi yeni sanat biçimlerini ortaya çıkararak halka dünyayı görmeyi ve anlamayı yeni bir yolu sunmuştur (Anonim, 2024a). Henri Cartier-Bresson gibi öncü fotoğrafçılar, kamerayı zamanın geçici anlarını yakalamak için kullanmışlardır. Böylece karmaşıklıkları ve duygusal derinlikleriyle geleneksel ressamların çalışmalarına rakip olan kompozisyonlar yaratmışlardır (Bozkurt, 2017).

Mekanik Üretim ve Modern Sanat Hareketlerinin Ortaya Çıkışı

Baskı ve fotoğraf sayesinde mümkün olan sanatı, mekanik olarak yeniden üretme becerisi, 20. yüzyılın modern sanat akımları üzerinde derin bir etkisi olmuştur. Bu fikrin en dikkate değer araştırmalarından biri Alman filozof ve kültür eleştirmeni Walter Benjamin'in "Mekanik Reprodüksiyon Çağında Sanat Eseri" (1935) adlı denemesinde ortaya çıkmıştır. Benjamin, sanatın seri üretiminin, orijinal bir sanat eserinin sahip olduğu benzersiz varlık olan "aurasını" değiştirdiğini savunmuştur (Çelik, 2018). Geleneksel sanat belirli bir zaman ve mekânla bağliken, mekanik üretim sanatın aynı anda birden fazla yerde var olmasına, daha geniş ve daha çeşitli kitlelere ulaşmasına olanak sağlar (Bozkurt, 2017). Bu kavram Dada, Sürrealizm ve Pop Art gibi avangard akımları etkilemiş ve sanatçılar yeniden üretilebilir imgeleri çalışmalarına dahil etmeye başlamıştır (Winegard, 2019).

20. yüzyılın sonları ve 21. yüzyılın başlarında dijital teknoloji, geleneksel sanat uygulamalarında bir başka sarsıcı değişime daha yol açmıştır. Dijital medyanın yükselişi, dijital resim, bilgisayar tarafından üretilen görüntüler ve etkileşimli enstalasyonlar gibi yeni sanat biçimlerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Böylece Sanatçılar fiziksel materyallerle sınırlı kalmamış ve sanat tamamen sanal alemde var olabilmıştır (Kızılaslan ve Kozlu, D., 2021). Ayrıca, internet sanata benzeri görülmemiş bir erişimi kolaylaştırmıştır.

Instagram, dijital galeriler ve NFT (Non-Fungible Token) gibi platformlar sanatçıların küresel kitlelere anında ulaşmasını sağlarken, sanatçı, izleyici ve koleksiyoncu arasındaki sınırlar daha akışkan hale gelmiştir (Kıvrak ve Özkartal, 2022).

Geleneksel Sanatta Yeni Bir Araç Olarak Yapay Zeka

Yapay Zeka'nın resim, heykel ve çizim gibi geleneksel sanat formlarına entegrasyonu, sanatın nasıl yaratıldığı, deneyimlendiği ve anlaşıldığı konusunda devrim yaratmıştır. Sanat her zaman teknolojik gelişmelerle derinden bağlantılı olsada, yapay zeka sadece sanatsal pratiği geliştirmekle kalmayıp aynı zamanda yaratıcılık, yazarlık ve sanatçının rolü gibi uzun zamandır var olan kavramlara da meydan okuyan yeni bir sınırı temsil eder (Uzun ve ark., 2021).

Resimde Yapay Zeka

Yapay zekanın geleneksel sanat üzerindeki en belirgin etkisi resim sanatıdır. Generative Adversarial Networks -GAN'lar (Üretken Karşı Ağ) gibi yapay zeka destekli algoritmalar, sanat eserlerinin geniş veri kümelerini analiz edebilir. Ayrıca desenleri, stilleri ve teknikleri öğrenebilir ve yeni kompozisyonlar oluşturabilir (Güngen, 2023). Sanatçılar, insan yaratıcılığını makine öğrenimi ile harmanlayan eserler üretmek için Yapay Zeka sistemleri ile giderek daha fazla işbirliği yapmaya başlamıştır. Örneğin, Yapay Zeka, Van Gogh veya Rembrandt gibi ünlü ressamların fırça darbelerini taklit edebilir. Yapay Zeka tarafından tasarlanmış özgün resimler oluşturabilirler (Aslan, 2019). En ünlü örneklerden biri, Obvious kolektifinin yarattığı bir yapay zeka programı tarafından üretilen bir portre olan Edmond de Belamy'dir. Bu eser, 2018'de Christie's müzayedesinde 432.500 dolarlık rekor bir fiyata satılarak (Özdal, 2024a) ve (Karabel ve Aydemir, 2023) yapay zekanın sanattaki rolü hakkında tartışmalara yol açmıştır.

Yapay zeka tarafından üretilen eserler, yaratıcı yönlerini göstermek için hala insan sanatçıların müdahalesine dayanırken, sanatsal özgünlüğün sınırları ve yapay zekanın ortak yaratıcı olma potansiyeli hakkında sorular ortaya çıkarmaktadır (Özdal, 2024a).

Heykelde Yapay Zeka

Yapay zeka, robotik ve 3D baskı teknolojileriyle birlikte kullanıldığı heykeltıraşlık alanında da ilerleme kaydetmektedir (Anonim, 2024b). Yapay zeka sanatçıların heykelleri oluşturmasına, yapısal bütünlüğü analiz etmesine ve hatta büyük ölçekli eserler üretmelerine yardımcı olabilir. Heykeltıraşlar yapay zekayı kullanarak, tek başına elle tasarlanması veya gerçekleştirilmesi imkansız olabilecek karmaşık formlar tasarlayabilirler (Coşkun ve Nükte Dinçer, 2023). İnsan dokunuşunu makine hassasiyetiyle birleştiren heykeller yaratmak için yapay zeka destekli robotik sistemlerle işbirliği yapan sanatçı Sougwen Chung'un çalışmaları kayda değer örneklerden biridir. Yapay zeka destekli bu makineler, Chung'un jestlerini taklit edecek şekilde programlanarak sanatsal sürece etkin bir şekilde ortak olurlar (Aslan, 2019). İnsan sezgisi ve makine öğreniminin birleşmesi, organik ve mekanik olanı harmanlayan, form ve malzemeye yeni bir yorum getiren heykellerin yaratılmasına olanak tanır.

Çizimde Yapay Zeka

Yapay zekanın çizimdeki rolü, basit çizimleri karmaşık, rafine edilmiş görüntülere dönüştürebildiği, büyüyen sinir ağı tabanlı sanat alanında belirgindir. (Kızılaslan ve Kozlu, 2021). DeepArt, DeepDream gibi araçlar, çizimleri analiz etmek ve tamamlamak için yapay zekayı kullanarak sanatçıların farklı stiller, dokular ve formlarla denemeler yapmasına olanak

tanır. (Güney ve Yavuz, 2020; Özdal, 2024b). Bu sistemler, yapay zeka modellerini tarihi ve çağdaş sanatın geniş kütüphanelerinde eğiterek, sanatçılara herhangi bir dönemin stillerini taklit etmede yardımcı olabilir, hatta minimum veriyle yeni görsel yorumlar önerebilir.

Yapay zeka tarafından üretilen sanatın öncülerinden Mario Klingemann gibi sanatçılar, insan girdisi ve makine çıktısının bir karışımını yansıtan karmaşık çizimler oluşturmak için yapay zekayı kullanır (Gülpınar ve Boyraz, 2024). Klingemann'ın çalışması genellikle sinir ağlarını verilerle beslemeyi ve ardından yapay zeka ile etkili bir şekilde "birlikte resim yaparak" sonuçları değiştirmeyi içerir (Ernst, 2023). Bu karma yaklaşım, yapay zekanın sanatçının elinin yerini almaktan ziyade, onu nasıl geliştirebileceğini ve çizim dünyasında yeni olasılıkların önünü açabileceğini gösterir.

Yapay zeka teknolojilerinin geleneksel sanat formlarına entegrasyonu, yaratıcı süreci yeniden şekillendirmiştir. Böylece Sanatçılar için yeni araçlar ve olanaklar sunarken, geleneksel sanat ve yazarlık tanımlarına meydan okur. İster resim, ister heykel veya çizim yoluyla olsun, yapay zeka sanatsal süreçte işbirlikçi bir ortak haline gelir. Sanatçıların mecralarının sınırlarını zorlamalarına ve insan yaratıcılığı ile makine zekasının kesişimini keşfetmelerine olanak tanır. Yapay zeka gelişmeye devam ettikçe, sanat dünyası üzerindeki etkisi daha da derinleşecek ve 21. yüzyılda sanatın ne olabileceğine dair yeni perspektifler sunacaktır (Jiang ve ark., 2023; Özdal, 2024b).

Yapay Zeka ve Geleneksel Sanatçılar

Yapay Zeka , fikir üretme, taslak hazırlama ve stil denemeleri için güçlü araçlar sunarak geleneksel sanatçıların yaratıcı süreçlerine yaklaşımlarını şekillendirir. İnsan yaratıcılığının yerini almaktan çok uzak olan yapay zeka, sanatçıların sınırlarını zorlamalarına ve çalışmalarında yeni yöntemler keşfetmelerine yardımcı olan kolaylaştırıcı rol üstlenir (Özdal, 2024a).

Fikir Üretimi

Yapay zeka, yaratıcılığı tetiklemek ve yeni fikirler üretmek için değerli bir araç olarak hizmet edebilir. Özellikle sinir ağlarına dayalı olan makine öğrenme algoritmaları, sanat eserleri, resimler ve tasarımların geniş veri kümelerini analiz ederek insan sanatçılar için belirgin olmayan bağlantılar çizebilir (Karabulut, 2021). Bu yapay zeka, sanatçının aklına gelmemiş olabilecek yeni temalar, motifler ve hatta renk şemaları önermesine olanak tanır. Örneğin, RunwayML veya Artbreeder gibi araçlar, çeşitli stilleri harmanlayarak veya bir sanatçının girdisine dayalı rastgele ilham sağlayarak benzersiz görsel fikirler üretebilir (Anonim, 2024c).

Yaratıcı engellerle karşılaşan sanatçılara, yapay zeka destekli sistemler, yeni kavramlar veya beklenmedik öge kombinasyonları sunarlar. Böy-

lece yapay zeka yaratıcı süreci başlatmaya yardımcı olabilir ve yeni düşünmeyi teşvik edebilir. Bu sistemler mevcut sanat eserlerini analiz edebilir ve değişiklikler önerebilir. Sanatçıların yeni konuları veya görsel stratejileri keşfetmesine yardımcı olabilir (Özdal, 2024a).

Taslak Oluşturma

Yapay zeka, sanatçılara çalışmalarının taslaklarını veya prototiplerini oluşturmalarına da yardımcı olabilir. Örneğin, Google'ın AutoDraw veya Adobe'nin Sensei gibi yapay zeka destekli eskiz araçları, kaba taslakları analiz edebilir ve düzenlemeler önerebilir (Anonim, 2024d). Bu araçlar, sanatçıların fikirlerini hızla prototip haline getirmelerine yardımcı olarak eskiz aşamasını hızlandırırken faydalı geliştirmeler sunar.

Buna ek olarak, sanatçılar kompozisyon, form ve yapı ile deneyler yapmak için yapay zekayı kullanabilirler. DeepArt veya GAN tabanlı araçlar gibi programlar, temel eskizi veya taslağı belirli sanatsal stilde tamamen işlenmiş bir taslağa dönüştürebilir (Ernst, 2023). Sanatçıların nihai bir parçaya karar vermeden önce olası yönleri görselleştirmelerine olanak tanır. Taslakları hızla üretme yeteneği, yaratıcı süreci daha esnek ve yinelenmeli hale getirir.

Yeni Stillerle Denemeler

Yapay zeka, sanatçıların yeni stiller denemelerine yardımcı olarak geleneksel sınırlarının dışına çıkmalarına olanak tanır. Örneğin stil aktarım algoritmaları, sanatçıların çalışmalarına belirli bir ressamın veya sanat akımının estetiğini uygulamalarını sağlar. Sanatçılar dijital veya fiziksel bir taslağı alabilir ve bunun Van Gogh, Picasso tarzında, hatta soyut veya gerçeküstü biçimlerde nasıl görüneceğini görebilirler (Ernst, 2023). Bu özellik, farklı sanatsal yönlerin keşfedilmesini teşvik ederek sanatçıların manuel olarak ustalaşmalarına gerek kalmadan yeni görsel dilleri benimsemelerine olanak tanır.

Yapay zeka, geleneksel sanatçılara fikir üretme, taslak hazırlama ve stil denemelerinde heyecan verici olanaklar sunar. Sanatçılar yapay zeka ile işbirliği yaparak yaratıcı süreçlerini hızlandırabilir, yeni sanatsal ufuklar keşfedebilirler (Taşcı, 2024). Sanatsal vizyonun tam kontrolünü ellerinde korurken çalışmalarını daha verimli hale getirebilirler. Yapay zekanın yaratıcı asistan olarak rolü, sanatçının yerini almak değil, gelişen dijital dünyada yaratıcılığı ifade etmenin yeni yollarını sunarak araç setini genişletmektir (Jiang ve ark., 2023; Özdal, 2024b).

Yapay Zeka ve Sanatta Yeni Teknikler

Yapay zeka teknolojisi, daha önce erişilemeyen teknikleri ve yaklaşımları geleneksel sanatçılara sunarak onlara yeni ufuklar açmıştır. Yapay

zeka, yaratıcılığı geliştirerek sanatçıların karmaşık görsel efektler denemesine, beklenmedik sonuçlar üretmesine ve dijital ve fiziksel ortamları harmanlamasına olanak tanır (Özdal, 2024b). Aşağıda, yapay zekanın sanatçıların yeni yaratıcı olasılıkları keşfetmelerini nasıl sağladığına dair birkaç örnek verilmiştir.

1. Stil Transferi ve Türler Arası Keşif

Yapay zeka destekli stil aktarım araçları, sanatçıların farklı sanat stillerinin estetiğini kendi çalışmalarına uygulama konusunda denemeler yapmalarına olanak tanır (Güngen, 2023). Bu teknik, sanatçılara birden fazla türü birleştirme veya yalnızca geleneksel yöntemlerle mümkün olmayabilecek karma eserler yaratma özgürlüğü verir.

Örneğin, bir sanatçı bir fotoğraf çekebilir ve bir Yapay Zeka aracını kullanarak Van Gogh resminin fırça darbelerini ve renk paletini uygulayabilir, böylece gerçekçi bir görüntüyü resimsel, ifade dolu bir parçaya dönüştürebilir. Yapay zeka, belirli tekniklerde derin bir eğitime ihtiyaç duymadan bu stilistik keşişimleri keşfetmeyi kolaylaştırır (Güney ve Yavuz, 2020).

2. Üretken Sanat ve Rastgelelik

Yapay zeka, sanatçılara üretken sanat aracılığıyla çalışmalarında rastlantısallığı benimseme yeteneği sunar. Üretken Çelişkili Ağlar (GAN'lar) ve diğer makine öğrenme modelleri, girdi verilerine dayanarak tamamen yeni, öngörülemeyen formlar oluşturabilir (Isola ve ark., 2017). Bu algoritmalar, görsel öğelerden oluşan büyük bir veri kümesini analiz eder. Sanatçının kendi başına düşünemeyeceği yeni kompozisyonlar, tasarımlar veya desenler üretir. Yapay zekanın beklenmedik sonuçlar üretme kapasitesi, makine öğrenimini kullanan Refik Anadol gibi sanatçılar tarafından büyük ölçekli dijital enstalasyonlar oluşturmak için kullanılmıştır (Anonim, 2024e). Sanatçılar, yapay zekayı ses, hareket veya doğa gibi farklı kaynaklardan gelen verilerle besleyerek, daha önce hesaplama yardımı olmadan ulaşılamayan sürükleyici, soyut görsel deneyimler oluşturabilirler (Gülpinar ve Boyraz, 2024).

3. Heykelde Robotik Sistemlerle İşbirliği

Yapay zeka, sanatçıların insan ve makine hassasiyetini harmanlayan formlar yaratmak için robotik sistemlerle çalışabildiği heykel sanatında da kendine yer bulmuştur. Bu robotik kollar genellikle bir sanatçının hareketlerini analiz eden ve kopyalayan yapay zeka algoritmalarıyla desteklenerek heykellerin büyütülmesini veya yüksek hassasiyetle karmaşık ayrıntılı tasarımlar oluşturulmasını mümkün kılar (Güney ve Yavuz, 2020).

Örneğin, sanatçı Sougwen Chung'un çalışmalarında, yapay zeka destekli robot kollar onun çizim tarzını "öğrenir" ve onun hareketlerini taklit ederek karmaşık heykeller yaratır. İnsan yaratıcılığı ve makine hassasiyeti arasındaki bu işbirliği, sanatçıların biçim, ölçek ve malzemenin sınırlarını zorlamalarına olanak tanır (Anonim, 2024f).

4. Sanatta Yapay Zeka Destekli Animasyon ve Hareket

Yapay zeka, sanatçıların makine öğrenimi algoritmalarını kullanarak statik sanat eserlerini canlandırabildiği veya resim, çizim gibi geleneksel ortamlara hareket katabildiği animasyon alanında da dalgalar yaratmıştır (Ayvaz Tunç ve Yavuz, 2023). DeepDream veya Google'ın yapay zeka destekli araçları gibi programlar, durağan görüntülere hareket veya etkileşimli öğeler ekleyerek sanata yeni bir dinamizm getirebilir (Pérez ve ark., 2018). Örneğin bir sanatçı dijital bir resim oluşturabilir ve görüntünün farklı durumları arasında yumuşak geçişler oluşturmak için yapay zekayı kullanarak sanat eserini etkili bir şekilde animasyona dönüştürebilir. Bu durum sanatçıların zaman içinde anlatı veya duygusal değişimleri ifade etmeleri için yeni olanaklar sunar ve geleneksel olarak yalnızca sinemada veya dijital animasyonda mümkün olan, ancak artık ressamlar ve illüstratörler için bile erişilebilir bir şeydir (Ayvaz Tunç ve Yavuz, 2023).

5. Görsel Olmayan Sanat Formlarının Keşfi

Yapay zekanın veri işleme ve üretme yeteneği, görsel ortamların ötesine uzanır. Geleneksel görsel sanatçıların ses sanatı veya veri odaklı sanat gibi görsel olmayan sanat formlarını keşfetmelerine olanak tanır. Sanatçılar görsel verileri işitsel veya dokunsal deneyimlere dönüştürmek için yapay zekayı kullanabilir ve böylece çalışmalarının duygusal boyutlarını genişletebilirler (Güngen, 2023). Örneğin, bazı sanatçılar resimlerdeki yapısal formları sese dönüştürmek için yapay zekayı kullanıyor ve farklı duygusal biçimleri birleştiren görsel-işitsel sanat eserleri yaratıyor. Sanatçılar, yapay zekayı farklı sanat formları arasında bir köprü görevi kullanarak, bir zamanlar başarılması zor olan disiplinler arası yaklaşımları keşfedebilir (Güngen, 2023).

Çözüm

Yapay zeka, geleneksel sanatçılara daha önce keşfetmesi zor, hatta imkansız olan yeni tekniklere ve yaklaşımlara erişim sağlayarak sanatsal ifadeyi genişletir. Stil aktarımı ve üretken sanattan işbirlikçi heykele ve disiplinlerarası projelere kadar, yapay zeka sanatsal olasılıkların yelpazesini genişletmiştir (Güngen, 2023). Dahası deney yapmayı teşvik ederek ve tamamen yeni ifade biçimlerinin yaratılmasını kolaylaştırarak yaratıcılığı artırır. Sanatçılar, Yapay zekayı yaratıcı süreçlerine entegre ederek, yalnızca kendi ufuklarını genişletmekle kalmaz, aynı zamanda sanatın geleceğini de yeniden şekillendirir (Özdal ve Bulut, 2024).

Yapay Zeka Kullanan Geleneksel Sanatçıların Karşılaştığı Zorluklar

Yaratıcı endüstrilerde Yapay Zeka'nın yükselişi, Yapay Zeka destekli sanatta yazarlık konusunda karmaşık bir tartışmayı ateşlemiştir. Sanatçılar resim, müzik ve hatta edebi eserler yaratmak için yapay zeka algoritmalarıyla giderek daha fazla işbirliği yaptıkça, yaratıcı çıktının kime ait olduğuna dair sorular ortaya çıkar (Güngen, 2023). Bu konu, insan yaratıcılığının süreçteki rolünden Yapay Zeka geliştiricilerinin ve makinelerin haklarına kadar uzanan yasal, felsefi ve etik hususları kapsamaktadır (Gümüş ve Kocabıyık, 2023).

Devam etmekte olan bu tartışmadaki temel çekişme noktaları şunlardır.

1. İnsan Sanatçının Rolü: Yapay Zeka Bir Araç mı Yoksa Ortak Yaratıcı mı?

Tartışmanın merkezinde, insan sanatçının yapay zeka destekli sanatta ne kadar yaratıcı kontrol uyguladığı sorusu yer alır. Birçok kişi, yapay zekanın sanatçının vizyonunu gerçekleştirmek için kullandığı bir fırça veya kamera gibi başka bir araç olduğunu savunuyor. Bu görüşe göre, sanatçı hala birincil yazardır çünkü yapay zeka beklenmedik sonuçlar üretebilse bile parametreleri belirler, girdi sağlar ve yaratıcı süreci yönlendirir (Bektaş, 2020; Özdal, 2024b).

Örneğin, Mario Klingemann görsel sanat üretmek için yapay zekayı kullanırlar ancak kendilerini, yapay zeka tarafından üretilen çalışmalarını seçen, iyileştiren ve yorumlayan işbirlikçiler olarak görürler. Genellikle makinenin yalnızca yaratıcı potansiyellerini genişleten bir ortam olduğunu vurgularlar. Bu modelde, insan sanatçı yazarlığını korur ve eser onun sanatsal vizyonunun bir uzantısıdır (Spratt, 2018; Özdal, 2024a).

Ancak, yapay zekanın karmaşık, bazen otonom sonuçlar üretme yeteneğinin bu geleneksel görüşe meydan okuduğu giderek daha fazla kabul görmektedir. Generative Adversarial Networks (GANlar) gibi yapay zeka sistemleri, her adımda doğrudan insan müdahalesi olmadan tamamen yeni eserler yaratabildiğinden, bazıları yapay zekanın kendisinin bir ortak yaratıcı olduğunu ve yazarlık çizgilerini bulanıklaştırdığını savunur (Waldman ve Balsam, 2020).

2. Yapay Zeka Geliştiricileri için Yazarlık Hakları

Tartışmanın bir başka yönü de, sanatsal sürece yardımcı olan algoritmaları yaratan yapay zeka geliştiricileri ve programcılarının rolüdür (Uzun ve ark., 2021). Onlar da yazar veya ortak yazar olarak mı düşünülmeli? Bazı durumlarda, Yapay Zeka sistemleri nihai sanat eseriyle çok az doğrudan etkileşimi olabilecek mühendis ve veri bilimcilerinden oluşan ekipler

tarafından tasarlanır ve eğitilir (Ram, 2023).

Bazıları, Yapay Zeka sistemlerinin dikkatli kodlama, algoritmik tasarım ve veri kümesi küratörlüğünün bir sonucu olduğu için, geliştiricilerin bir tür yazarlık yetkisi veya fikri mülkiyet hakları alması gerektiğine inanmaktadır. Bu görüşe göre, sanat eseri hem insan yaratıcılığının (sanatçı) hem de teknik yeniliğin (geliştirici) bir ürünüdür. Bu da yazarlığı ortak bir girişim haline getirir (Yu, 2021).

Ancak bazıları geliştiricinin rolünün bir alet yapımıcısının rolüne daha çok benzediğini savunur. Tıpkı boya fırçalarının veya müzik aletlerinin mucitlerinin aletleriyle yaratılan eserler üzerinde mülkiyet iddia etmemesi gibi, yapay zeka geliştiricilerinin de algoritmaları kullanılarak yaratılan belirli parçalar üzerinde hakları olmayabilir (Ram, 2023).

3. Yasal Hususlar: Fikri Mülkiyet ve Telif Hakkı Hukuku

Mevcut fikri mülkiyet ve telif hakkı yasaları, Yapay Zeka destekli sanatla başa çıkmak için tam donanımlı değildir. Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa'dakiler de dahil olmak üzere çoğu telif hakkı yasası, bir eserin korunması için bir insan yazarın eseri yaratmaktan sorumlu olmasını gerektirir (Waldman ve Balsam, 2020). Bu durum şu soruyu gündeme getirmiştir: Bir yapay zeka bir eseri özgün olarak yaratırsa veya yaratıcı süreçte önemli bir rol oynarsa, bu eserin telif hakkı yine de insan sanatçıya ait olabilir mi? (Gözübüyük, 2021; Güngen, 2023).

Öne çıkan örneklerden biri, 2018'de açık artırmada satılan ve yapay zeka tarafından üretilen bir portre olan Edmond de Belamy örneğidir. Eser, binlerce portre üzerinde eğitilmiş bir Yapay zeka sistemi kullanılarak Obvious kolektifi tarafından yaratılmıştır (Waldman ve Balsam, 2020). Kolektif, eserin yazarlığını iddia etmiştir, ancak bu dava telif hakkının kolektife, Yapay Zekaya veya hatta eseri üreten algoritmanın yaratıcılarına atfedilmesi gerekip gerekmediği konusunda endişelere yol açmıştır (Uğur, 2020; Özdal, 2024).

Yapay zekanın sanattaki rolü arttıkça, yasal sistemlerin yapay zekanın bir "yazar" olarak kabul edilip edilemeyeceğini veya süreci denetleyen insan yaratıcının tüm hakları elinde tutup tutmayacağını ele alması gerekecektir. Bazıları, Yapay zeka tarafından üretilen eserleri Yapay Zekanın girdilerini ve çıktılarını kontrol eden kişi veya kuruluşa açıkça atfeden telif hakkı yasalarında revizyonlar önermiştir, ancak bu öneriler hala geliştirme aşamasındadır (Waldman ve Balsam, 2020).

4. Ahlaki ve Etik Sorular: Yaratıcılık ve Özgünlük

Yasal ve teknik kaygıların ötesinde, yapay zeka destekli sanatta yaratıcılık ve özgünlük hakkında felsefi ve etik sorular vardır (Özdal, 2024b).

Yaratıcılık geleneksel olarak duygu, niyet ve bireysel deneyime dayanan benzersiz bir insan özelliği olarak görölmüştür. Yapay zeka, karmaşıklık ve etki açısından bazen insan yapımı sanatla rekabet edebilecek eserler üreterek buna meydan okur (Yu, 2021).

Bu da önemli bir soruyu gündeme getiriyor: Yapay zeka gerçekten yaratıcı olabilir mi, yoksa sadece insan kalıplarını ve estetiğini mi taklit ediyor? Yapay zeka yaratıcı bir aktör kabul edilirse, tanınmayı, itibarı ve hatta mülkiyet haklarını hak eder mi? Dahası, sanat yaratmak için yapay zeka kullanma eylemi, eserin özgünlüğünü veya gerçekliğini azaltır mı? (Özdal ve Bulut, 2024).

Bazı eleştirmenler, yapay zeka tarafından üretilen sanatın, insan yazarlığından gelen anlam derinliği ve duygusal yankıdan yoksun olduğunu savunurken, diğerleri yapay zekayı insan yaratıcılığını artıran ve sanatçıların keşfedilmemiş bölgeleri keşfetmelerini sağlayan devrim niteliğinde bir araç olarak görür (Anonim, 2024g).

Yapay zeka destekli sanatta yazarlık konusundaki tartışma, karmaşık bir yasal, felsefi ve etik soru karışımına değinerek çözümsüz kalmaya devam etmektedir. Yapay zeka ilerlemeye ve sanatsal yaratımda daha büyük bir rol oynamaya devam ettikçe, toplumun yazarlık fikri mülkiyet ve yaratıcılık kavramlarını yeniden tanımlaması gerekecektir. şimdilik, yapay zeka tarafından üretilen sanatın kime ait olduğu sorusu (ister sanatçı, ister yapay zeka geliştiricisi, ister makinenin kendisi olsun) dijital çağda sanatın geleceğini şekillendiren tartışmaları kışkırtmaya devam edecektir (Gümüş ve Kocabıyık, 2023).

Geleneksel Sanatta Yapay Zeka Kullanımını Çevreleyen Etik Sorunlar

Yapay zekanın geleneksel sanat uygulamalarına entegre edilmesi, yapay zeka tarafından üretilen içerikteki önyargı, veri gizliliği sorunları ve kültürel ödenek gibi bir dizi etik endişeyi beraberinde getirmektedir. Yapay zeka yaratıcı alanda daha yaygın hale geldikçe, kullanımının hem sorumlu hem de farklı kültürel bağla mlara saygılı olmasını sağlamak için bu zorlukların ele alınması önemlidir (Yu, 2021). Başlıca etik sorunlardan biri, yapay zeka tarafından üretilen sanatta önyargının varlığıdır. Yapay zeka modelleri, genellikle internette n veya diğer dijital arşivlerden kaynaklanan büyük veri kümeleri üzerinde eğitilir. Bu veri kümeleri önyargılı veya temsili olmayan örnekler içeriyorsa, yapay zeka çıktılarında bu önyargıları çoğaltabilir ve hatta artırabilir (Yu, 2021).

Yapay Zeka ve Geleneksel Sanat Eğitimi

Yapay zeka, öğrencilere hem yaratıcı becerilerini hem de teknik bilgilerini geliştirmeleri için yeni yollar sunarak sanat eğitimi de dahil olmak üzere çeşitli alanlarda devrim yaratmaktadır. Geleneksel olarak sanat eğitimi, temel teknikleri geliştirmeye, yaratıcılığı teşvik etmeye ve öğrencileri sanatın tarihi ve kültürel anlayışları boyunca yönlendirmeye odaklanmıştır. (Genç ve ark., 2023). Böylece, yapay zekanın entegrasyonu sanat okulları öğrencilere yalnızca öğrenmeyi kolaylaştırmakla kalmayıp aynı zamanda yaratıcı keşfin sınırlarını zorlayan araçlar sağlayabilir.

Yaratıcı Becerileri Geliştirmek

Yapay zeka araçları, öğrencilerin fikir üretmelerine, farklı sanatsal tarzları keşfetmelerine ve geleneksel yollarla zaman alıcı veya erişilemez olacak şekilde form ve teknikleri denemelerine yardımcı olabilir. Örneğin, yapay zeka destekli tasarım araçları bir kompozisyonun veya sanat eserinin birden fazla versiyonunu hızla üretebilir ve öğrencilerin farklı stilleri, perspektifleri ve estetikleri karşılaştırmasına olanak tanır (Yang ve Baldwin, 2021). Bu anında geri bildirim, yaratıcı karar verme sürecini geliştirebilir. Öğrencilerin renk, kompozisyon veya fırça işi gibi unsurlardaki küçük değişikliklerin, çalışmalarının genel etkisini nasıl büyük ölçüde değiştirebileceğini anlamalarına yardımcı olabilir (Genç ve ark., 2023).

Ayrıca, Yapay zeka, öğrencilere makine öğrenimi algoritmaları aracılığıyla üretilen çok çeşitli yaratıcı çıktılara maruz kalma olanağı sunarak bir ilham kaynağı görevi görebilir. Bu çıktılar, öğrencilerin kalıpların dışında düşünmelerine, onları yeni stillerle tanıştırmalarına ve sanatsal önyargılarına meydan okumalarına yardımcı olabilir (Güngen, 2023).

Teknik Bilgi Geliştirme

Yapay zeka, öğrencilerin kişiselleştirilmiş öğrenme deneyimleri sunarak teknik becerilerini geliştirmelerine de yardımcı oluyor. Örneğin, yapay zeka araçları bir öğrencinin çalışmasını analiz edebilir ve gerçek zamanlı olarak iyileştirme alanları önererek yapıcı geri bildirim sağlayabilir. Bu sistemler perspektif, aydınlatma, gölgelendirme veya anatomi gibi çeşitli teknik yönleri değerlendirebilir (Anonim, 2024h). Bu da öğrencilerin tekniklerini daha verimli bir şekilde geliştirmelerine yardımcı olabilir. Ayrıca yapay zeka karmaşık sanatsal teknikleri simüle edebilir ve öğrencilerin bunları resim veya heykel gibi geleneksel ortamlara uygulamadan önce dijital bir ortamda pratik yapmalarını sağlayabilir (Anonim, 2024i).

Yapay zekanın sanat eğitimine entegrasyonu, öğrencilerin çağdaş sanat uygulamalarında giderek daha fazla önem kazanan dijital araçları anlamalarına ve denemelerine de olanak tanır (Yang ve Baldwin, 2021). Sanat ve teknoloji daha fazla iç içe geçtikçe, yapay zeka konusunda yetenekli

öğrenciler gelecekteki sanatsal ve profesyonel fırsatlara daha iyi hazırlanacaktır.

Yapay zekanın sanat eğitime dahil edilmesi, öğrenme ve yaratıcılık için yeni yollar açar ve öğrencilerin hem yaratıcı hem de teknik becerilerini geliştirmelerine olanak tanır (Güngen, 2023). RunwayML, Adobe Sensei, DeepArt ve diğerleri gibi yapay zeka araçlarını kullanarak öğrenciler, geleneksel ortamları yenilikçi yollarla deneyebilir, içgörüler kazanabilir ve becerilerini her zamankinden daha hızlı geliştirebilirler (Mazzone ve Elgammal 2019). Bu araçlar, öğrencileri yalnızca sanatın dijital geleceğine hazırlamakla kalmaz, aynı zamanda geleneksel sanat uygulamalarına ilişkin anlayışlarını derinleştirerek daha bütünsel ve ileri görüşlü bir eğitim teşvik eder.

Yapay Zeka ve Geleneksel Sanatın Geleceği

Yapay zeka teknolojisi gelişmeye devam ettikçe, geleneksel sanatçılar için yaratıcı süreçte yalnızca bir araç olmaktan çıkıp gerçek bir işbirlikçisi haline geliyor. Sanatçıların fikirlerini hayata geçirmek için kullandıkları geleneksel araçların aksine, yapay zeka sanatsal kavramların oluşturulmasına, iyileştirilmesine ve evrimine aktif olarak katkıda bulunma potansiyeli sunar. Bu evrim, sanatçıların çalışmalarına yaklaşım biçimlerini yeniden şekillendirir ve yaratıcılık olanaklarını genişletir (Anonim, 2024j).

Yapay zekanın işbirlikçi bir ortağa dönüşmesinin temel yollarından biri, yaratıcı süreçte daha dinamik bir rol üstlenmesidir. Yapay zeka sistemleri artık yalnızca önceden tanımlanmış girdilere dayalı görevleri yerine getirmek yerine yeni fikirler üretebiliyor, alternatifler önerebiliyor ve sanatçının düşünmemiş olabileceği yaratıcı çözümler sunabilir (Özdal ve Bulut, 2024). Bu, yapay zekanın yalnızca mevcut sanat formlarını taklit etmesini değil, aynı zamanda tamamen yeni estetikler geliştirmesini de sağlar.

Bu ortaklıkta, insan sanatçının rolü yaratıcı yönlendirmeye doğru kayabilirken, yapay zeka yaratıcı sohbette aktif bir katılımcısı haline gelir. Sanatçılar ilk fikirleri girebilir ve yapay zeka değişiklik sunabilir, stilleri değiştirebilir ve hatta sanatçının vizyonunu yeni yönlerle iten beklenmedik unsurlar sunabilir. İlişki, hem insanın hem de makinenin nihai sonuca katkıda bulunduğu karşılıklı bir keşif haline gelir (Yang ve Baldwin, 2021).

Yapay zeka gelişmeye devam ettikçe, duygusal zeka unsurlarını dahil etmek, bir işbirlikçi olarak rolünü daha da artırabilir. Günümüzün yapay zekası sanatsal stilleri taklit edebilir ve verilere dayalı formlar üretebilir, ancak duygusal nüansları anlamaktan yoksundur (Mazzone ve Elgammal 2019). Gelecekteki yapay zeka sistemleri, farklı görsel, işitsel veya dokunsal unsurların duygusal etkisini analiz edebilir ve yorumlayabilir, bu da

sanatçının yalnızca teknik yönler hakkında değil, belirli seçimlerin izleyicilerde belirli duygusal tepkileri nasıl uyandırabileceği konusunda da geri bildirim almasını sağlayabilir (Özdal ve Bulut, 2024).

Sonuç

Yapay Zeka ve geleneksel sanatın buluşması hem dikkate değer fırsatlar hem de önemli zorluklar sunuyor. Bir yandan, yapay zeka yeni yaratıcı ufuklar açar ve sanatçıların daha önce hayal bile edilemeyen fikirleri, tarzları ve teknikleri keşfetmelerine olanak tanır. Yapay zeka, gerçek zamanlı geri bildirim sunan, yeni konseptler üreten ve sanatçıların yeni ifade biçimleriyle denemeler yapmasını sağlayan işbirlikçi bir ortak olarak hizmet edebilir. Ayrıca, sanatçıları zanaatlarının sınırlarını zorlamaya teşvik ederken verimliliği ve teknik hassasiyeti artıran yaratıcı süreci kolaylaştıran güçlü araçlar sağlar (Uzun ve ark., 2021).

Öte yandan, yapay zekanın sanata entegrasyonu önemli zorluklar ortaya çıkarır. Yapay zeka pasif bir araç olmaktan ziyade bir ortak yaratıcı haline geldikçe, yazarlık ve sahiplik etrafındaki sorunlar sanatçının geleneksel rolünü karmaşıklaştırır (Taşcı, 2024). Yapay zeka tarafından üretilen sanatta önyargı, veri gizliliği ve kültürel benimseme gibi etik kaygılar, yapay zekanın eşitsizlikleri güçlendirmeden veya hassas verileri kötüye kullanmadan sanat dünyasına olumlu katkıda bulunmasını sağlamak için ele alınmalıdır. Yapay zekanın artan etkisi ayrıca sanatçıların bu hızla gelişen teknolojik ortamda gezinmeye hazırlanmasına yeni bir vurgu yapılarak sanatsal eğitimin yeniden düşünülmesini gerektirir.

Sonuç olarak, yapay zeka ve geleneksel sanatın birleşimi muazzam bir potansiyel sunar, ancak aynı zamanda etik ve felsefi soruların dikkatli bir şekilde ele alınmasını gerektirir. Sanatçılar ve teknoloji uzmanları işbirliği yapmaya devam ettikçe, sanatın geleceği muhtemelen insan yaratıcılığı ve makine zekasının uyumlu bir şekilde harmanlanmasıyla şekillenecektir. Ayrıca kültürel ve kişisel ifadenin bütünlüğüne saygı gösterirken yenilikçi sanat hareketlerini teşvik edecektir.

Kaynaklar

- Anonim.(2024a). <https://www.tablohane.com/blog/resim-sanatinda-realizmin-izleri-akimin-one-cikan-sanatcileri-ve-ozellikleri-1230>
- Anonim.(2024b). <https://blog.3dortgen.com/3d-baski-heykel-en-etkileyici-10-proje/> Erişim tarihi: 30.11.2024.
- Anonim. (2024c). <https://quizmodeon.com/tr/blog/en-iyi-7-yapay-zeka-gorsel-olusturma-araci> Erişim tarihi: 30.11.2024.
- Anonim. (2024d). <https://www.unite.ai/tr/10-best-ai-graphic-design-tools/>
- Anonim. (2024e). <https://www.moma.org/magazine/articles/821> Erişim tarihi: 28.11.2024.
- Anonim. (2024f). <https://edebifikir.com/fikir/transhumanizm-yapay-zeka-ve-sanat-2.html> Erişim tarihi: 28.11.2024.
- Anonim. (2024g). <https://www.masraff.co/yapay-zeka-yaratıcı-olabilir-mi/> Erişim
- Anonim. (2024h). <https://www.yazgit.com.tr/yapay-zeka-ve-egitim-bireyselleştirilmiş-ogrenme-deneyimleri/> erişim 1.12.2024.
- Anonim. (2024i). <https://www.gencbeyinler.net/pikaso-ai-sanati-yeniden-tanimlayan-yapay-zeka/>
- Anonim. (2024j). <https://edebifikir.com/fikir/yapay-zeka-ve-sanatin-gelecegi.html> 1.12.2024.
- Aslan, E. (2019). Yapay Zekâ Resimleri ve Sanatın Başkalaşan Mecrası Üzerine. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi* 42: 231-242. DOI: 10.32547/atauni-gsed.516382.
- Ayvaz Tunç, Ö., Yavuz, H. (2023). Yaratıcı Süreçlerin Dijital Evrimi: Animasyon ve Yapay Zekâ. *Marmara Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 14(2): 114-132. <https://doi.org/10.29228/sanat.31>
- Bektaş M. (2020). Yapay Zekâ Destekli İllüstrasyonlar ve Telif Hakları. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 21(2): 259-270.
- Bozkurt, C.O. (2017). Geçmişten günümüze ve geleceğe yönelik baskı teknolojilerinin grafik tasarıma olan etkileri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Arel Üniversitesi.
- Coşkun, E., Nükte Dinçer, M. (2023). Seramik Sanatında Kullanılan Üç Boyutlu Seramik Yazıcılarda PROCESSİNG Kod Yazılımıyla Yapay Zekanın Uyum. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 13(2): 387-402. <https://doi.org/10.20488/sanattasarim.1403727>

- Çelik, İ. F. (2018). Mekanik Yeniden Üretim Sonucu Kaybolan Sanat Yapıtının Aurasını Teknolojik Yenilikler Yolu ile Yeniden Bulmak. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 5(1): 114-126.
- Ernst, H. (2023). Artificial: A Study on the Use of Artificial Intelligence in Art. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. University of Nebraska Omaha.
- Genç, M. A., Danış, S., Özalp Hamarta, H.K. (2023). Görsel Sanatlar Alanında Özel Yetenekli Bireylerin Eğitiminde Yapay Zekânın Kullanımı. Necmettin Erbakan Üniversitesi Ereğli Eğitim Fakültesi Dergisi, 5(Özel Sayı): 497-519.
- Gözübüyük, B. (2021) Yapay Zekanın Meydana Getirdiği Fikri Ürünlere İlişkin 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Kırıkkale Hukuk Mecmuası, 1(1): 54-81.
- Gülpınar, Ş., Boyraz, B. (2024). Sanatın Dijital Çağda Yeniden Tanımlanması: Yapay Zekâ Perspektifinden Bir İnceleme. Yıldız Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8(1): 1-14.
- Gümüş, Y. E., Kocabıyık, Y. (2023). Yapay Zekâ Teknolojisi Yaratıcı Yazarlığa Karşı: Dijital Çağda Yaratıcı Yazarlığın Dönüşümü. Turkish Online Journal of Design Art and Communication, 13(4): 1178-1191. <https://doi.org/10.7456/tojdac.1323219>
- Güney, E., Yavuz, H. (2020). Yapay Zekâ ile Sanatsal Üretim Pratiğinde Sanatçının Rolü ve Değişen Sanat Olgusu. Sanat Ve Tasarım Dergisi, 26: 415-439.
- Güngen, Z. (2023). Sanat ve Tasarım Üzerine Araştırmalar. Yaratıcı İşbirliği: Yapay Zekanın Sanatla Buluşması (Feyza Akarslan Kodaloğlu: Editor) 127-148. Özgür Yayın Dağıtım Ltd. Şti. ISBN: 978-975-447-645-3
- Isola, P., Zhu, J. Y., Zhou, T., Efros, A. A. (2017). Image-to-Image Translation with Conditional Adversarial Networks. Proceedings of the IEEE Conference on Computer Vision and Pattern Recognition, 1125-1134.
- Jiang, Hary H. et al. (2023). AI Art and Its Impact on Artists". Proceedings of the 2023 AAAI/ACM Conference on AI, Ethics, and Society. ACM, 363-374.
- Karabel, E.G., Aydemir, D. (2023). Medeni Usul Hukukunda Yargılamanın Hızlandırılması ve Adalete Erişim Hakkı Bakımından Çevrimiçi Yargılama ve Yapay Zekanın Kullanımı. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 29(1): 530-573.
- Karabulut, B. (2021). Yapay Zeka Bağlamında Yaratıcılık ve Görsel Tasarımın Geleceği. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 20(79): 1516-1539. <https://doi.org/10.17755/esosder.844536>
- Kaplan, M.A., Koç, A. (2020). Sanatsal Bir Uygulama Örneği Olarak Baskı Tekniklerinde Kahramanmaraş'ın Görsel Belleği. Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi, 10(1): 114-136.

- Kıvrak, M. N., Özkartal, M. (2022). NFT ve Günümüz Dijital Sanat Kavramı Arasındaki İlişki. *Oğuzhan Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2): 193-202. <https://doi.org/10.55580/oguzhan.122511>
- Kızılaslan, N., Kozlu, D. (2021). Teknolojinin ve Dijitalleşmenin Geleneksel Türk Sanatlarına Yansımaları. *Medeniyet Sanat Dergisi*, 7(1): 105-126. <https://doi.org/10.46641/medeniyetsanat.930735>
- Kurteş, C., Mercin, L. (2022). Yeni Medyada Temel İlke ve Teknikleriyle Motion Grafik. *Medeniyet Sanat Dergisi*, 8(1): 45-66. <https://doi.org/10.46641/medeniyetsanat.1124925>
- Mazzone, M., Elgammal, A. (2019). Art, Creativity, and the Potential of Artificial Intelligence. *Arts*, 8(1): 26.
- Özdal, M. A. (2024a). 21. Yüzyıl Yapay Zeka Destekli Resimlerde Avrupa ve Türk Kültüründen İzler. *Kültür Araştırmaları Dergisi*, 22: 280-307. <https://doi.org/10.46250/kulturder.1522646>
- Özdal, M. A. (2024b). Yapay Zekâ ile Üretilen Görsel ve İllüstrasyon Eserlerinin Telif Hakları ve Kişisel Veri Güvenliği. *Disiplinlerarası Yenilik Araştırmaları Dergisi*, 4(1): 7-31. <https://doi.org/10.56723/dyad.1330177>
- Özdal, M. A., Bulut, Ş. (2024). Teknoloji ve Sanatın Kesişimi Yapay Zekâ Çağında Sanatsal İnovasyon ve Değişim. *Sanat ve İkonografi Dergisi*, 7: 19-27. <https://doi.org/10.62425/sidd.1450478>
- Pérez, P., Garrido, P., Zollhöfer, M. (2018). Facial Motion Capture for Animation Using AI-Driven Tools. *ACM Transactions on Graphics (TOG)*, 37(4), Article 45.
- Ram, H. (2023). Authorship Rights in the Era of Generative AI: Challenges and Proposals. *European Intellectual Property Review*, 45(3): 201-211.
- Spratt, E.L. (2018). Creation, Curation, and Classification: Mario Klingemann and Emily L. Spratt in Conversation". *XRDS: Crossroads, The ACM Magazine for Students*, 24(3): 34-43.
- Taşcı, F. (2024). Sanatın Yeni Bir Üretim Biçimi Olarak Yapay Zekâ. *Baçını Sanat Dergisi*, 2(4): 101-122.
- Tıngır, M., Tarlakazan, E. (2022). Özgün Baskı Resim Tekniğinden 3D Baskı Teknolojisine Geçiş. *OÜSOBİAD* 12(3): 2351-2364 Doi: 10.48146/odusobiad.1076832
- Tosun Durmuş, B. (2017). Matbaa Teknolojisinin Osmanlı Devletine Giriş Koşulları ve Tartışmalar. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 5(2): 950-968. <https://doi.org/10.19145/e-gifder.285754>
- Uğur S. (2020). Yapay Zekâ ve Telif Hakları Sorunları. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1(2): 217-232.
- Uzun, Y., Akkuzu, B., Kayırcı, M. (2021). Yapay Zeka'nın Kültür ve Sanatla Olan İlişkisi. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, (28), 753-757. <https://doi.org/10.31590/ejosat.1010691>

- Yang, J., Baldwin, K. (2021). AI and Creativity: Tools for Teaching Art in the Digital Age. *Journal of Visual Arts Education*, 38(2): 45–57.
- Yu, H. (2021). Artificial Intelligence and the Copyright Dilemma: Who Owns AI-Generated Works? *Journal of World Intellectual Property*, 24(5-6): 601-623.
- Zor, İ., Bulut, S. (2020). Bir Kültür Üretim Aracı Olarak Fotoğraf ve Gündelik Yaşamı Aktarmada Fotoğraf Kültürü. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 2020(50): 74-96.
- Waldman, A., Balsam, C. (2020). Rethinking authorship in the age of AI. *University of Pennsylvania Journal of Law and Innovation*, 3(2): 1-29.
- Winegard, E. (2019). Dijital Medya Teknolojilerinin Sanatın ve Tasarımın Yaygınlaşmasındaki Yeri ve Önemi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo, Televizyon Ve Sinema Anabilim Dalı, İstanbul.
- Jiang, Hary H. et al. (2023). AI Art and its Impact on Artists” Proceedings of the 2023 AAAI/ACM Conference on AI, Ethics, and Society. ACM, 363-374.
- Benjamin, W. (1993). *Pasajlar-Tekniğin Olanaklarıyla Yeniden Üretilbildiği Çağdaş Sanat Yapıtı*. (46-76). (Çev: Ahmet Cemal). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.